

ΕΤΟΣ Θ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΖ'

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχοῦνται ἀπὸ 1^{ης} Ἰανουαρίου. Ἐκαστὸς ἔτος καὶ εἶνε ἑτήσιαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ἐπι τῆς λεωφ. Πανεπιστημίου 89.

25 Μαρτίου 1884

25 ΜΑΡΤΙΟΥ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Τῇ 25 Μαρτίου τοῦ 1821 ὑψούτο ἐν τῇ Ἁγίᾳ Λαυρᾷ τῆς ἐπαναστάσεως ἡ ἱερὰ σημαία. Ὡς σήμερον, πρὸ ἐξήκοντα τριῶν ἐτῶν ἐκρότησε τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τὸ πυροβόλον, βροντώδης κατὰ τῆς τυραννίας διαμαρτύρησις, ἡ δ' ἀντήχησις αὐτοῦ συνεκίνησε τὸν κόσμον σὺμπαντα. Οἱ λαοὶ ἐθαμβοὶ ἐθεῶντο τὴν ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ ἁγίου διαφλεγομένην ἐκείνην δρᾶκα τῶν μαχητῶν, ἥτις διὰ θαυμάτων ἀνδρείας καὶ καρτερίας μετὰ ὑπερφυᾶ μακρὸν ἀγῶνα ἀπεδίωξε τὸν τύραννον, καὶ ἐπὶ ἐλευθεροῦ ἐδάφους ὑπὸ ἀκτινοβόλον οὐρανὸν ἐκυμάτισεν ἡ κυανόλευκος. Ἀλλὰ τὰ τέκνα ἐκείνων νωχελῶς ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτῆς ἀπολαύοντα τῆς ἐλευθερίας, ἡμνημόνησαν τῶν πατέρων αὐτῶν. Ἐνῶ δὲ οὐδὲν δύνανται ὑπὲρ τῶν τὰ πάντα δυνηθέντων ὑπὲρ αὐτῶν ἢ μόνον νὰ γεραίρωσι τὴν μνήμην των, οὐδὲ τοῦτο ἔπραξαν, καὶ ταῦτα ἐνῶ ἐνδελεχῶς ἔδει ν' ἀνακαλώσι καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχωσι τὰ μεγάλα ἐκείνων παραδείγματα καὶ τὴν μεγάλην ἐντολήν, ἣν ἐκληροδότησαν αὐτοῖς ἀποθανόντες. Εὐτυχῶς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δύο ἔγκριτα τῶν Ἀθηνῶν σωματεῖα, ὁ φιλολογικὸς Σύλλογος Πανασσός καὶ ἡ Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος, ἐν κοινῷ πόθῳ συναντηθέντα, ἔλαβον τὴν ἀρχεβουλίαν τοῦ πανηγυρισμοῦ τῆς 25 Μαρτίου, ἐπετείου τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, δι' ἐκθέσεως ἀντικειμένων ἱστορικῶν ἐχόντων σχέσιν πρὸς τοὺς ἐνδόξους ἄνδρας τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν. Καὶ ἀπὸ τῆς σήμερον ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Πολυτεχνείου εἰς κοινὴν θέαν παρέχονται αἱ εἰκόνες τῶν ἀγωνιστῶν καὶ φιλελλήνων καὶ τῶν παντοειδῶς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγωνισαμένων ὄπλα ἐφ' ὧν νωπὸν ἔτι εἶνε τὸ ἀποτύπωμα τῶν γενναίων χειρῶν, αἵτινες ἐν στιγμαῖς ἥρωϊσμοῦ ἐκράτησαν αὐτά, σημαῖαι ἡμίκαυτοι καὶ σφαιρότρητοι ἐν ταῖς πτυχαῖς αὐτῶν περιφυλάττουσαι τὸ τελευταῖον ψυχοράγημα τῶν μαρτύρων ἢ τὸν ἠχηρὸν ἀλαλαγμὸν τῶν νικητῶν, ἔγγραφα αὐτόγραφα παλμοὺς καὶ πόθους σφοδροὺς ἐγκλείοντα, ἀκροστόλια τῶν ἥρωϊκωτάτων πλοίων, τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μιαούλη, τοῦ πλοίου τῆς Μπουμπουλίνας, τῶν Τομπαζαίων κλ. τηροῦντα ἔτι τὴν φρικίαν τῆς διὰ μέσου τοῦ κινδύνου παρελάσεως καὶ τοῦ βροῦζου τῶν ἐκσφενδονωμένων σφαιρῶν, ἔπιπλα ἄτινα ἤγγισαν, ἔψαυσαν αἱ χεῖρες τῶν μεγάλων πατέρων ἐνῶ ἐμερίμων περι τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλλάδος, ταπεινοὶ ἀλλὰ πολῦτιμοι συμπαραστᾶται τῶν μεγάλων των ἰδεῶν. Ὅποιος ἐνθουσιασμός, ὅποια φιλοπατρία, ὅποια ἔξαρσις πρὸς μεγάλας σκέψεις καὶ μεγάλα ἔργα καταλαμβάνει τὸν παριστάμενον ἐν μέσῳ τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος ἀναβιοῦντος! Ἄς ἀναπνεύσωμεν τὴν ζεῖδωρον αὐτῆν ἀτμόσφαιραν τοῦ 1821, ἵνα ἐπιρρώσωμεν τὸ καταπεπτωκὸς ἡμῶν φρόνημα, ἵνα ἐμφορηθῶμεν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς φιλοπατρίας τῆς μεγάλης ἐκείνης γενεᾶς, διότι τούτων μάλιστα δεόμεθα ὅπως δυνηθῶμεν νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν κληροδοτηθεῖσαν ἡμῖν ἐντολήν, καὶ ὡς οἱ πατέρες παρέδωκαν ἡμῖν πατρίδα ἐλευθέραν, καὶ ἡμεῖς παραδώσωμεν τοῖς ἀπογόνοις οὐκ ἐλάσσω ἀλλὰ πλείω καὶ ἀρείω ἢ ὅσην παρεδέξαμεθα.

Η ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ

Εἰς ἱερὸν νομίζει ὅτι εἰσάγεται ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐν ἧ ἀνάκεινται τὰ ἐκτεθειμένα τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος μνημεῖα· ὑπὸ βαθείας καταλαμβάνεται συγκινήσεως μεταγόμενος διὰ μιᾶς ἐν μέσῳ τοῦ Μεγάλου Ἀγῶνος, παριστάμενος εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους, βλέπων διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν δημιουργίαν ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Διότι πᾶν ὅ,τι ὁμιλεῖ εὐγλωττότερον περὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων χρόνων, ὡς ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων ἐρχόμενον καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ φέρον τὴν ἀνάμνησιν των, πᾶν σχεδὸν ὅ,τι ἠλευθέρωσε σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν, κῦμα πρὸς κῦμα, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος ἀνάκειται ἐκεῖ αὐτοῦσιον ἢ ἐν εἰκόνι.

Καὶ πρῶτον τὸ βλέμμα πίπτει ἐπὶ τῶν εἰκόνων, αἵτινες καλύπτουσι τοὺς τοίχους· ῥιγὸς τι καταλαμβάνει τὸν θεατὴν ἰστάμενον πρὸ τῶν ἡρωϊκῶν ἐκφραστικῶν κείνων μορφῶν, ἐφ' ὧν διήλθον ὄλαι αἱ λάμψεις καὶ ὄλαι αἱ σκοτίαι τῆς ὀκταετοῦς γιγαντομαχίας, καὶ αἵτινες καὶ ἐν τῇ ἀφώφῳ αὐτῶν ἀκινήσιᾳ τὴν Ἑλλάδα φαίνεται ὡς νὰ ἔχωσιν εἰσέτι κατὰ διάνοιαν· εἶνε δὲ ὄλοι σχεδὸν ἐκεῖ ἐν πληθούσῃ ὀμηγῦρει ἐλευθερωτῶν τῆς Ἑλλάδος· οἱ ὄνειροπολήσαντες ἐν ταῖς μαύραις τῆς δουλείας ἡμέραις ἐλευθερὰν Πατρίδα ὡσεὶ ἀνάστασιν τινα νεκρῶν καὶ ἐνθουσιωδῶς διαδραμόντες Ῥωσσίαν καὶ Δακίαν, Τουρκίαν καὶ Ἑσπερίαν, Στερεάν καὶ Πελοπόννησον καὶ Νήσους, διάπυροι ἀπόστολοι τοῦ νέου θρησκευματος τῆς ἐλευθερίας, οἱ ἐπὶ τῆς ἀγχόνης ἐκπνεύσαντες καὶ τὴν τελευταίαν των πνοὴν πρὸς εὐλογίαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἀποστέλλοντες, οἱ συντρίψαντες τὰς ἐχθρῖκὰς ὀρδὰς καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἡρωϊκῶς πεσόντες, διὰ τοῦ θανάτου αὐτῶν ζωογονοῦντες τὴν Πατρίδα, οἱ ἐκ τῶν τουρκικῶν σφαιρῶν πυρίκαυστοι οὗς τσάκις ψάυσας ἠλαβήθη ὁ θάνατος, οἱ ἰδόντες πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν γονυπετεῖς θρασεῖς μπέηδες, ἢ ἀνατινάξαντες εἰς τὰ νέφη καπετὰν πασάδες, οἱ τὴν φλογεράν αὐτῶν φιλοπατρίαν εἰς ἐνθουσιώδεις σελίδας ἐκχύσαντες καὶ ἀφυπνίσαντες τοὺς δούλους, οἱ ἀνοίξαντες τὸν κρουνὸν τοῦ ὄλθου αὐτῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος χύσαντες ὅλον αὐτὸν τὸν χρυσὸν καὶ μόνον στόλον ὀπλιζόντες καὶ ἐκστρατείας ὀργανοῦντες· ὄλοι, οἱ διὰ τοῦ αἵματός των ἢ τῶν ἀργυρικῶν των, ἢ διὰ τοῦ ὄπλου των, ἢ διὰ τοῦ λόγου των, ἢ διὰ τῆς θραυλλίδος των, ἢ διὰ τοῦ πλοῦτου των ἀναστήσαντες τὴν νεκρὰν Ἑλλάδα. Ὑπὸ τὰς ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ εἰκόνας οἱ θυρεοὶ τῶν πολυτίμων καὶ περιωνύμων ὀπλων, ἐν μέσῳ δὲ τῆς αἰθούσης πυραμῖς περικόσμητος ἐξ αὐτῶν. Ὡ! ὅποιαν ἱστορίαν ἀνακαλοῦσιν αἱ χρυσοποικιλτοὶ ἐκεῖναι σπάθαι, τ' ἀργυροκόσμητα ἐκεῖνα τρομπόνια, ὄλα τολμηρά, γεν-

ναῖα, γνωρίζοντα πῶς νὰ βροντῶσι καὶ νὰ βάπτωνται εἰς τῶν ἐχθρῶν τὸ αἷμα· μὲ ποίαν φιλαρρέσκειαν τὰ ἐκόσμου οἱ ἀτρόμητοι πολεμισταὶ οἱ ἐμπιστευόμενοι εἰς αὐτὰ τοὺς θερμοτέρους των πόθους. Τινὰ ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ θηήσκοντος πατρὸς εἰ τοῦ υἱοῦ τὴν χεῖρα μεταβιβαζόμενα, πολῦτιμος κληρονομία ἐκπροσωποῦσα τὸ κατὰ τῆς τυραννίας μῖσος καὶ τὴν λατρείαν τῆς ἐλευθερίας, διήλθον ὄλας τὰς ἐπαναστάσεις, ἑκατοντάκις δὲ δώσαντα τὸν θάνατον ἀνώτερα αὐτὰ θανάτου ἐπιζῶσιν ὡς ἀνυπομονοῦντα ἐπὶ τσοαύτῃ μακροχρονίῳ σιγῇ καὶ ἀκινήσιᾳ· ἄλλα πυρετωδῶς κρατούμενα ἐν ταῖς παλάμαις τῶν ἡρώων ἐν αἰματηραῖς μάχαις παρέλαβον ἢ τὸν πρῶτον ἀλαλαγμὸν αὐτῶν νικούντων ἢ τὴν ἐσχάτην των πνοὴν θηησκόντων· ἐδῶ ἢ σπάθη ἢ ἐκράτει ὁ Μάρκος Βότσαρης ἐν τῇ μάχῃ τῆς Καλλιδρόμης, ἐκεῖ ἢ γυμνὴ σπάθη τοῦ Καραϊσκάκη, παρέκει τὸ ἀριστοκρατικὸν ξίφος τοῦ κόμητος Σιάντα Ῥόζα· ἄλλα καρυφύλλια, πάλαις, πιστόλαις ἀνακαλοῦσι τραγικώτατα ἐπεισόδια, ὧν ἐγένοντο ἐκτελεσταὶ, παραδόσεως ἀτιθάσσω πασάδων καὶ ἐκδικήσεως ἐλλήνων ἐκδικουμένων παραφόρως τσοσούτων αἰῶνων μαρτύρια καὶ σφαγὰς καὶ ἀτιμώσεις.

Παρὰ τοὺς θυρεοὺς τῶν ὀπλων ἐναλλάξ κείνται τὰ ἀκροστόλια τῶν ἐνδόξως ἀγωνισθέντων πλοίων, τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μιαοῦλη, ὅπερ ἐπίχρυσον ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Πατριάρχου κοσμεῖται ἐνθεν καὶ ἐνθεν ὑπὸ σημαῖων, τῆς Μπουμπουλίνης· τὰ ζωντανὰ ταῦτα μνημεῖα τῆς δόξης τὰ πρὸς τὸν θάνατον πολεμήσαντα καὶ πρὸς τὸν χρόνον νῦν ἀγωνιζόμενα δι' ὁποῖων συρίζουσιν σφαιρῶν διήλθον, καὶ ὁποῖα βλέμματα ἀγωνιῶντων ἐχθρῶν ν' ἀπετυπώθησαν ἐν αὐτοῖς!

Ἴδου ἐν τῇ μέσῳ καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Μάρκου Βότσαρη· ἱερὸν καὶ διότι ἐκάλυψε τὸν τάφον τοῦ ἥρωος καὶ διὰ τὸν ἐνθερον φιλελληνισμόν τὸν ἐμπνεύσαντα αὐτόν, ἱερὸν καὶ ὡς ἐξοχὸν καλλιτεχνίας ἔργον.

Ἐπὶ τοῦ δεξιᾶ τοῦ εἰσερχομένου τοίχου ἀνάκεινται τῶν φιλελλήνων αἱ εἰκόνας· δὲν εἶνε πάντες· ἀλλ' ἐπαξίως ἀντιπροσωπεύονται οἱ εὐγενεῖς, αἱ φιλελευθεροὶ ἐκεῖναι καρδίαι, οἱ ὡς ἰδανικὸν λατρεύοντες τὴν Ἑλλάδα ἐκείνην ἄνδρες, οἱ τὸν θαυμασμόν των πρὸς τοὺς προγόνους προσενηγόντες ὡς ἡρωισμόν ὑπὲρ τῶν ἀπογόνων, ἢ διὰ τῶν πυρίνων των ὀδῶν συμπάσης τῆς Εὐρώπης τὸν ἐνθουσιασμόν ἢ τὴν συμπάθειαν ὑπὲρ τοῦ κατὰ τῆς τυραννίας παλαιόντος ἡρωϊκοῦ λαοῦ.

Δεξιᾶ, πρὸς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης, ἐκτίθενται ἐν πίναξί ἔγγραφα σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν· ἐντὸς τῶν γραμμῶν ἐκείνων περιλαμβάνεται ὅλον τοῦ Ἀγῶνος τὸ δρᾶμα· ἐδῶ μὲν αἱ μυστικαὶ συσκέψεις τῶν Φιλικῶν ἀποφασίζόντων τὸ παράτολμον σχέδιον τῆς ἐλευθερώσεως τοῦ

Γένους, καὶ τὸ συμβολικὸν ἀλφάβητον καὶ τὸ κηρίον τῆς ὀρκωμοσίας καὶ αἱ φλογεραὶ καὶ στυγεραὶ ὑποσχέσεις τοῦ Γρηγορίου Δικαίου Παπαφλέσα· ὅποιαν συγκίνησιν προξενούσιν εἰς τὸν ἐλεύθερον Ἕλληνα ἀναγινώσκοντα τὰς πρὸς ἀπελευθέρωσιν του μερίμνας ἐκείνας, προσηλθόντα τὸ βλέμμα ἐκεῖ ὅπου προσηλώθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκείνων, ψηλαφῶντα ὅ,τι ἔψαυσαν αἱ χεῖρες ἐκείνων, ἐν στιγμαῖς ἀκρατῆτου ἐνθουσιασμοῦ, ἐθνικῆς ἀγανακτήσεως, ἢ ἀγωνίας· ἐκεῖ πᾶσαι αἱ μεγάλαι τοῦ ἔθνους ἀποφάσεις, ἐξ ὧν ἀντήχησεν ἡ οἰκουμένη, πρὶν ἐκτελεσθῶσι· παριστάμεθα εἰς τὰς παραμονὰς τῆς δόξης· ἀναγινώσκομεν τὴν ἐπιστολὴν ἣν ὀλίγας ὥρας πρὸ τοῦ ἡρωικοῦ θανάτου τοῦ ἔγραψεν ὁ Μάρκος Βότσαρης καὶ μεταδίδουσι ῥίγος εἰς ἡμᾶς αἱ γραμμαὶ ἐκείναι τηροῦσαι ἔτι αὐτὸ τὸ ῥίγος τοῦ προαισθήματος τοῦ θανάτου.

Ἐπὶ τοῦ ἄλλου τοίχου, παρὰ τὰς εἰκόνας τῶν διαπρεψάντων κατὰ τὸν ἀγῶνα πλοίων, εἰσὶν ἀνηρητημένα ἐν πίνακι τὰ *σεινάλα τῶν μπουρλότων*. Πῶς ἀνάπτουσι διὰ μιᾶς τὴν φαντασίαν! Βλέποντες τὰς παρατόλμους, τὰς ἀποπνεύσας κίνδυνον καὶ πῦρ προσταγὰς τῶν σημάτων ἐκείνων, ἀναπαριστῶμεν τοὺς πυρπολητὰς κολλῶντας ἐν μέσῃ νυκτὶ τὸ πυρπολικὸν ἐπὶ τοῦ ἔχθρικοῦ πλοίου, παριστάμεθα στιγμὰς τινὰς πρὸ τῆς πυρπολήσεως ἔχθρικοῦ δικρότου, κλονιζόμεθα ἐκ τῆς ἐκπυρσοκορητέσεως τοῦ ἀνατιναγμοῦ τῆς!...

Ἐντὸς ὑαλώματος ἐκτίθεται τεμάχιον τῆς πυρποληθείσης τουρκικῆς ναυαρχίδος, ἐρείπιον τῆς τυραννίας συντριβείσης ὡς αὕτη. Κατὰ μικρὸν ἡρεμώτεραι συγκινήσεις καταλαμβάνουσι τὴν καρδίαν· ἐνταῦθα τὸ σκαμνίον ἐφ' οὗ ἐκάθησεν ὁ Καποδίστριας, ταπεινὸς πρῶτος θρόνος τῆς Ἑλλάδος καθημαγμένης καὶ ὄχι τέλεον ἐλευθερωθείσης ἔτι· ἐκεῖ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου τὸ κάθισμα, ἐφ' οὗ ἐκάτέρωθεν ἐπὶ τῶν βραχιόνων του διατηροῦνται τ' ἀποτυπώματα τῶν χειρῶν αἰτινες τὰ πάντα προσήνεγκον εἰς τὴν Πατρίδα.

Τὰ πολύτιμα ταῦτα ἱστορικὰ κειμήλια τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, καλλιτεχνικώτατα ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Πολυτεχνείου διαταχθέντα διαιροῦνται εἰς τέσσαρα τμήματα, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον ἀποτελοῦσιν αἱ εἰκόνας, τὸ δεύτερον τὰ ὄπλα, τὸ τρίτον τὰ ἔγγραφα καὶ τὸ τέταρτον διάφορα ἄλλα ἐκτεθέντα μνημεῖα.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Ἔργα ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς.

Τὸ μέγιστον μέρος τῶν εἰκόνων ἀποτελοῦσι προσωπογραφίαι ἀνδρῶν τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος. Ὡς γνωστὸν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἀπὸ ἐπῶν ἤδη καταρτίζει πινακοθήκην ἐλαιογραφικῶν εἰκόνων τῶν μᾶλλον ἐπιφανῶν στρατιωτικῶν καὶ

πολιτικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ δὲ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ὁμοίαν πινακοθήκην ἐπιστήμων θαλασσιῶν καὶ νησιωτῶν ἐξόχων.

Τὰ δύο λοιπὸν ὑπουργεῖα εἶνε οἱ πλουσιώτεροι ἐκθέται εἰκόνων καθόσον αἱ προσωπογραφίαι ἀμφοτέρων ὑπερβαίνουναι τὰς ἑκατόν, κοσμοῦσαι κατὰ διπλᾶς καὶ τριπλᾶς σειρὰς τοὺς τοίχους τῆς εὐρείας αἰθούσης. Ἐκεῖ ὑψηλὰ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος καὶ παρ' αὐτῷ χαμηλότερον ὁ Γερμανὸς καὶ ὁ Ρήγας, ὁ Κοραῆς καὶ ὁ Καποδίστριας, ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Πετρόμπεης, ὁ Θ. Κολοκοτρώνης μὲ τὸ ἀχώριστον κράνος του, ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τὴν διπλωματικὴν μορφήν του καὶ ὁ μονόφθαλμος ἀλλ' ὀξυδερκῆς Λαζάρος Κουντουριώτης, καὶ ὁ ἀνίκητος Καραισκάκης καὶ ὁ μεγαλοπράγμων Μιαούλης καὶ ὁ Μάρκος Μπότσαρης κατέχουσι τὸ κέντρον. Καὶ ἔνθεν μὲν ὁ Διάκος καὶ ὁ Τζαβέλας, ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρῶντζος καὶ ὁ Ι. Νοταρᾶς, τὸ ὠραῖον ἀρχοντοπόουλον, ἐτέρωθεν δὲ οἱ τρεῖς Ἀνδρέαι Ζαΐμης, Λόντος καὶ Μεταξᾶς, ὁ Κωλέττης, ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Γ. Κουντουριώτης, ὁμᾶς ὅλη πολιτευομένων· καὶ ἄλλοι πάλιν καὶ ἄλλοι μέχρι τῶν δύο περάτων τῆς αἰθούσης.

Μορφαὶ ἠλιοκαεῖς καὶ τραγεῖαι καὶ μύστακες ἀρειμανίως ἠνωρθωμένοι, ἢ ἐκφράσεις γλυκεῖαι καὶ προσηνεῖς εὐγένειαν ἀποπνεύουσαι· ποῦ μὲν φουστανέλλας λευκάζουσαι πτυχαὶ καὶ χρυσοκέντητος φέρμελη καὶ περικόσμητοι ἀκτηριδὲς πιστολιῶν προδίδουσι τὸν Ρουμελιώτην ἀρματωλὸν ἢ τὸν Μωραῖτην ἀρχοντα, ποῦ δὲ γελέκιον μετὰξινον πρασινόχρου καὶ ζωνάριον πλατὺ καὶ φέσιον ἠνωρθωμένον δηλοῦσι τὸν ἀνδρείον πυρπολητὴν ἢ τὸν ἐπιφανῆ ναυμάχον, ἐνῶ εὐαριθμοὶ τινες στολαὶ μετ' ἐπωμίδων καὶ παρασῆμων τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ προβάλλουσιν ὡς ἀνορθογραφίαι ἐν τῷ βασιλείῳ ἐκείνῳ τῆς φουστανέλλας καὶ τοῦ φεσίου.

Πτωχὴν, πτωχοτάτην μερίδα ἀποτελοῦσιν αἱ εἰκόνας τῶν Φιλελλήνων. Ἐκ τῶν τετρακοσίων, ὅτινες ἤλθον καὶ ἐπολέμησαν ζένοι αὐτοὶ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἐκ τῶν διακοσίων ἐξήκοντα ἐξ, ὅτινες ἔπεσον ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ἐξ ὧν αὐτῶν μόνον ἐπτὰ ἀντιπροσωπεύονται ἐν ταῖς πινακοθήκαις τῶν ὑπουργείων· ὁ Βύρων, ὁ Σάντα Ρόζας, ὁ Ἀστιγξί, ὁ Γκυίλφορντ, ὁ Φαβιέρος, ὁ Τζῶρτζ καὶ ὁ Τράϊμπερ.

Ἡ Ἐκθεσίς αὕτη ἔχει τὸ καλὸν ὅτι θὰ καταδείξῃ τοιαύτας ἑλλείψεις καὶ θὰ προκαλέσῃ ἴσως τὴν διόρθωσιν αὐτῶν. Οἱ ἀρμόδιοι φροντίζοντες ὅπως ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῶν ἀγωνιστῶν καλυφθῶσι χάσματα, ὅσα ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ Δ. Ὑψηλάντου, τοῦ Μέξη, τοῦ Γκούρα, τῶν τριῶν πρώτων Φιλικῶν καὶ ἄλλων, δὲν θὰ ὀκνήσωσιν ἔτι ὅπως διπλασιάσωσι καὶ τριπλασιάσωσι τὴν πλειάδα τῶν Φιλελλήνων.

Ὁ Νόρμαν καὶ ὁ Μάγερ δὲν πρέπει νὰ λείψωσιν, ἀλλ' οὐδ' οἱ τρεῖς ναύαρχοι τοῦ Ναυαρίνου, ἐξ ὧν μόνον τὸν Κοδριγκτῶνα ἐκθέτει ἡ Βιβλιοθήκη τῆς ἐλληνικῆς Βουλῆς, ἥτις ἐκθέτει καὶ δύο ἄλλας φιλιτάτας τῇ Ἑλλάδι μορφᾶς, τὸν Σατωβριάνδον καὶ τὸν Φιρμῖνον Διδότον. Ἀνάκεινται δ' ἔτι ἐλαιογραφικῆ εἰκὼν τοῦ φιλέλληνος βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ, ἀλλ' ἐλλείπει ἡ τοῦ Καρόλου Γ' τῆς Γαλλίας.

Αἱ λοιπαὶ εἰκόνες περιλαμβάνουσι σκηναὶς καὶ ἐπεισόδια τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Τούτων δὲ τὰς πλείστας ἐκθέτει τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ εἶνε ἔργα τοῦ Βρυζάκη. Ἡ ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου, ὁ Καψάλης θέτων τὸ πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Βύρωνος ἐν Μεσολογγίῳ, ἡ Ἑλλὰς εὐλογοῦσα τὰ τέκνα τῆς, τὸ στρατόπεδον τοῦ Καραϊσκάκη ἐν Φαλήρῳ, ἡ εὐλογία τῆς σημαίας ἐν Ἀγ. Λαύρα, εἶνε ἐξ ἔργα αὐτοῦ.

Ἐπιτετα ἡ φωτεινοτάτη εἰκὼν τοῦ Ἀιθαζόφσκη παριστώσα τὴν πυρπόλησιν τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ἐν τῷ λιμένι τῆς Χίου ὑπὸ τοῦ Κανάρη· ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου κατ' ἀντιγραφὴν ἐκ τοῦ πίνακος τοῦ Delacroix· ὁ Μικαὺλης ἐξερχόμενος τοῦ λιμένος Πατρῶν μέσῳ δύο τουρκικῶν φρεγαδῶν, θαλασσογραφία καλλιτεχνικωτάτη τοῦ ἀτυχοῦς Ι. Ἀλταμούρα καὶ ἄλλαι.

Ἐξ ὅλων τούτων τῶν εἰκόνων, αἰτινες ὑπερβαίνουσι τὰς 200 κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ἐπὶ τῶν δακτύλων μετροῦνται αἱ ἔχουσαι μεγάλας καλλιτεχνικὰς ἀξιώσεις, τινὲς δὲ εἶνε καὶ ἀπλᾶ σχεδιάσματα ἢ ἄτεχνα σκιαγραφήματα εἰκονίζοντα πλοῖα τῆς ἐπαναστάσεως, μάχας ἢ μορφὰς ἀγωνιστῶν.

Ἀξιοσημείωτος δὲ ὑπὸ ἱστορικὴν ἐποψὴν εἶνε μικρὰ ἐλαιογραφικὴ εἰκὼν ἐπὶ ξύλου τοῦ Ρήγα Φεραίου, δωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰδίου τῷ 1794 εἰς ἔμπορόν τινα ἐν Τεργέστη, ἔτι δὲ τρεῖς πίνακες χαρτινοὶ πεπαλαιωμένοι, διὰ μελάνης ἐζωγραφημένοι κατὰ τρόπον ὅλως ἰδιόρρυθμον καὶ εἰκονίζοντες τοὺς ἀγῶνας, τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Παράδοξος εἶνε ἡ ἐκφρασις ὀργῆς, πάθους ἢ ἄλγους, ἣν ἀπετύπωνεν εἰς τὰ διάφορα πρόσωπα ὁ τεχνίτης, μᾶλλον ἐκ πατριωτικοῦ αἰσθήματος ἴσως ἢ ἐκ τέχνης περὶ τὴν ζωγραφίαν.

Τὰ ἔργα τῆς γλυπτικῆς περιορίζονται εἰς εὐαριθμους προτομὰς τοῦ Καποδιστρίου, Α. Ὑψηλάντου, Μπομπουλίνης κλπ. ὧν τὰς μὲν ἐκθέτει τὸ Πολυτεχνεῖον, τὰς δὲ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς, ἐτέρας δὲ ἰδιώται, ἀλλὰ περιλαμβάνεται ἐν αὐτοῖς ἐν πολλῶν ἀνταξίων· ὁ τάφος τοῦ Μπότσαρη, τὸ θαυμάσιον ἔργον τοῦ Δαυὶδ δ' Ἀνζέρ. Τὸ ἔργον τοῦτο ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ γάλλου τεχνίτου κατὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐν Γαλ-

λίᾳ, ἐδωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπ' αὐτοῦ ἵνα κοσμήσῃ τὸν ἐν Μεσολογγίῳ τάφον τοῦ ἥρωος τῆς. Παριστᾶ δὲ κορασίδα κεκλιμένη καὶ δακτυλοδεικτοῦσαν τὸ ὄνομα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη γαλλιστὶ γεγραμμένον ἐπὶ τῆς πλακῆς. Ἀκρωτηριασθὲν καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ ἄκρα ὑπὸ περιγητῶν, οἵτινες ἤθελον ν' ἀποκομίσωσιν εἰς ἓνα δακτύλον, εἰς ἀνάμνησιν (11) καὶ βεβακχευμένων ἐπαναστατῶν, οἵτινες ἐξεδικοῦντο δῆθεν τὴν τυραννίαν βεβηλοῦντες τοὺς τάφους τῶν ἐλευθερωτῶν κατὰ τὸ 1862, ἀπεστάλη κατόπιν εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐπισκευάσθη ἐπιμελῶς καὶ ἐπεστράφη πρὸ εἰκοσιν ἐτῶν περίπου εἰς τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν· ἐκεῖτο δ' ἔκτοτε τὸ ἀτυχὲς ἔργον κεκλεισμένον εἰς τὰ βάθη ὑπογείου, αὐτὸ τὸ προωρισμένον νὰ φωτίζηται ὑπὸ τοῦ ἡλίου καὶ νὰ θαυμάζηται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀνευρέθη μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ἀνεσύρθη ἐκ τοῦ τάφου τοῦ ἵνα κοσμήσῃ ἐπαξίως τὸ κέντρον τῆς Ἐκθέσεως περιεστοιχισμένον ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς δόξης, ἥτις τὸ ἐνέπνευσε καὶ τὸ ἐζωοποίησε, πληθύνον τῆς εἰκόνων καὶ τῶν ὄπλων τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. ἴσως νῦν θὰ ληθθῇ καὶ πρόνοια περὶ τῆς δριστηκῆς τοποθετήσεως αὐτοῦ. Ἄς τεθῆ καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ τάφου ἐκείνου δι' ὃν ἐπλάσθη, ἀλλ' ἄς περικλεισθῇ διὰ σιδηροῦ κιγκλιδώματος καὶ ἄς στεγασθῇ δι' ἰσχυρὰς στέγης, διότι ἡ λεπτή αὐτοῦ ἐργασία καὶ ἔτι μᾶλλον αἱ ἐπισκευαὶ τῶν τεθραυσμένων μερῶν, ἔχουσιν ἀνάγκην μεγίστης προφυλάξεως.

ΤΜΗΜΑ Β'.

"Ὀπλα.

Ἐπὶ στογγύλων βυσσινοχρόων θυρεῶν καὶ μεγάλῃς στήλῃς ἐπὶ τούτῳ στηθείσης ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης, ἀνάκεινται τὰ πολυάριθμα καὶ παντοειδῆ ὄπλα τὰ ἐκπροσωποῦντα ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὸν μέγαν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα τοῦ 1821.

Αἱ υπερήφανοι εἰκόνες τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶνε ἴσως ἐν μέρει ἔργα τῆς φαντασίας, δύνανται νὰ ὁμοιάζωσι καὶ νὰ μὴ ὁμοιάζωσι, τὰ χειρόγραφα αὐτῶν εἶνε χαρτῖα τετριμμένα ὑπὸ τοῦ χρόνου, ὧν ἡ κακόσχημος γραφὴ ἀπεσβέσθη σχεδόν, ἀλλὰ τὰ ὄπλα των, τὰ ἀπαστράπτοντα ἔτι οὐ μόνον ἐκ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ὅστις τὰ περιζωννύει, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς δόξης ἥτις τὰ στεφανοῖ, αἱ πάλαι, τὰ γιαταγάνια καὶ τὰ χαντζάρια ἐκεῖνα εἶνε αὐτὰ ταῦτα, ἅτινα ἀπέκοψαν διὰ τῶν λεπίδων των τὰ δεσμὰ τῆς δεδουλωμένης πατρίδος, τὰ καρσοφύλλια, τὰ τρομπόνια καὶ τὰ πιστόλια ἐκεῖνα εἶνε αὐτὰ ταῦτα, ἅτινα ἐθυμίασαν διὰ τῆς πυρτίδος αὐτῶν τὸ θυσιαστήριον τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας.

Ἄτενίζομεν μετὰ σεβασμοῦ τὰς εἰκόνας των,

μελετώμεν τὰ χειρόγραφα τῶν, ἀλλὰ προσκυνούμεν τὰ ὄπλα τῶν Γ.

Πλεῖστα περιφανῆ ὀνόματα ἀναγράφονται ἐπὶ τῶν πινακίδων τῶν ὄπλων, δύναται τις δὲ καὶ μόνον περιγράφων ἐν ἑκάστον καὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς περὶ αὐτοῦ παραδόσεις παραθέτων βιβλίον πολυσέλιδον νὰ πληρώσῃ.

Τὸ ὀγκωδέστερον ἐκ τῶν ἐκθεμάτων τοῦ τμήματος τούτου εἶνε τὸ ὀρειχάλκινον τηλεβόλον, ὅπερ ἀποστέλλει ὁ Ναύσταθμος, λάφυρον ἐκ τῆς ἀλωθείσης τουρκικῆς κορβέττας, ἣτις μετωνομάσθη κατόπιν "Υδρα. Τὸ τηλεβόλον τοῦτο φέρει τουρκιστὶ τὴν ἐπιγραφὴν: *ἡ τὴν ἑν τῇ χώρᾳ τῶν ἑχθρῶν*· κατὰ παράδοξον δὲ τροπὴν τῆς μοίρας ἐπέπρωτο ἀληθῶς νὰ τιμηθῇ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ἑχθρῶν, ἐκτιθέμενον εἰς δημοσίαν θέαν κατὰ τὴν Ἐκθέσιν ταύτην.

Ἀλλὰ βεβαίως δεύτερον μετ' αὐτὸ ἔρχεται τὸ γιγάντειον τρομπόνι τοῦ Σπετζιώτου πυρπολητοῦ Κοσμᾶ Μπαρμπάτση. Καὶ μόνον ἐκ τῆς θέας τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ ὄπλου δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ὅποιοι θὰ ἦσαν οἱ χαλύβδινοι ἐκείνοι βραχιόνες, ἐν οἷς συνεσφιγμένον ὡς τηλεβόλον ἐπὶ κιλλίβαντος ἐξηρεύετο ἀπὸ τοῦ εὐρέος αὐτοῦ στόματος τὸ πῦρ καὶ τὸν θάνατον.

Ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ θυρεοῦ σταυροῦνται τὰ ξίφη τριῶν περικλεῶν ναυάρχων, τοῦ Α. Μιαούλη, τοῦ Γ. Ἀνδρούτζου καὶ τοῦ Ι. Κυριακοῦ, ἀνάκειται δὲ παρ' αὐτοῖς ἀδελφὴ τῆς θαλασσίου δόξης κυρτὴ βελουδίτη καὶ ἐπάργυρος ἡ σπάθη τοῦ ἥρωος Κανάρη ἐπὶ τῶν ζωστήρων αὐτῆς φέρουσα ἀτέχνως γεγλυμμένας τὰς ἐπιγραφάς: *κωνσταντὶς καθάρης, νῆσος ψαρῶν, νίκη λάμπρα, ἐλευθερία ἢ θάνατος, 1821.*

Τὰ κομψότερα πάντων, πλοῦσια ἅμα καὶ ἐλαφρὰ ὄπλα εἶνε ὁμολογουμένως ἐν μακρὸν τουφέκιον περιχρυσον καὶ ζεῦγος ὁμοίων πιστολιῶν ἀγγλικῆς κατασκευῆς, ἅτινα φέρουσι μὲν τὴν σφραγίδα τοῦ Ι. Ὀρλάνδου, ἀλλ' ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ κιβωτίου ἐν ᾧ περιεκλείοντο ἐδωρήθησαν ὑπ' αὐτοῦ τῷ ναυάρχῳ Μιαούλῃ.

Ἀπεναντίας βεβαρημένος ἐξ ἀνατολικῆς πολυτελείας εἶνε ὁ ὀπλισμὸς τοῦ Μεσολογγίτου ἀρχηγοῦ Δ. Μακρῆ ἐκ τριῶν τουφεκίων καὶ σπάθης καὶ τετραδὸς πιστολιῶν ἀποτελούμενος. Ἐκ τῆς συνοδευούσης ταῦτα σημειώσεως μανθάνομεν ὅτι ἡ μὲν σπάθη τυγχάνει ἀρχαία καὶ ἱστορικὴ, διότι περιῆλθε ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἰη' αἰῶνος μέχρι τοῦ 1821 εἰς τὴν κατοχὴν τεσσάρων διαφόρων ἀρματωλῶν, εἶνε δ' ἀληθῶς βαρύτιμος ἐξ ἀργύρου αὐτὴ τε καὶ οἱ ἀορτῆρες καὶ ἡ ζώνη καὶ αἱ πόρπαι καὶ πάντα ἐξειργασμένα καὶ ἐπίχρυσα. Ἐκ δὲ τῶν τουφεκίων τὸ μὲν εἶνε τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Διαῖρος* ὑμνηθὲν κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὑπὸ τοῦ τότε ποιητοῦ Σποντῆ διὰ τῶν ἐξῆς στίχων:

Τὸ τουφέκι σου ὁ Διάρος εἰς τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς μας
Ἐσπερε παντοῦ τὸν τρόμον...

Τὸ δ' ἕτερον εἶνε λάφυρον ληφθὲν κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ὡς καὶ τὰ πιστόλια. Καὶ τὸ τρίτον ἐλαφρὸν τὴν κατασκευὴν εἶνε δῶρον τοῦ ἐν Ἀμστελοδάμῳ Κομητάτου πρὸς τὸν στρατηγὸν Δ. Μακρῆν.

Ἐκτὸς τῶν ὄπλων τούτων καὶ ἄλλα πολλὰ ἀπεστάλησαν ἐκ τοῦ περικλύτου Μεσολογγίου, ἐξ ὧν ἐν μάλιστα μακρὸν καρυοφύλλι ἀπεστάλη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀληθοῦς κατόχου του, γέροντος πολεμιστοῦ ἐπιζῶντος ἔτι.

Τὰ περιδόξα ὄπλα τοῦ Καραϊσκάκη, ἐν οἷς περιλαμβάνεται καὶ ζεῦγος μικρῶν ἀργυρῶν πελέκων, ἀνάκεινται ἐν τῷ κέντρῳ ὑπ' αὐτὴν τὴν εἰκόνα τοῦ Στρατάρχου τῆς Ρούμελης. Συμπληροῦται δ' ὁ θυρεὸς οὗτος ἐπαξίως διὰ τῆς σπάθης ἣν ἔφερον ὁ Μάρκος Μπότζαρης, κατὰ τὴν ἐν Καλλιδρόμῃ μάχην, δι' ἐτέρας σπάθης τοῦ αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν πιστολιῶν καὶ τῆς σπάθης τοῦ ἀδελφοῦ του Κώστα Μπότζαρη.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ὄπλων ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶνε ἡ περιχρυσος σπάθη τοῦ Γούρα λάφυρον τῆς μάχης τῶν Βασιλικῶν καὶ ἐν ζεῦγος βαρυτίμων πιστολιῶν τοῦ αὐτοῦ, λάφυρον τῆς μάχης τοῦ Ἄετος παρὰ τὴν Ὑπάτην. Προσέτι ἡ σπάθη τοῦ Γ. Δουβουνιώτου, ἡ τοῦ στρατηγοῦ Δ. Μελετοπούλου, ἡ τοῦ Χρ. Σισίνη, ἡ τοῦ Περραιβοῦ, ἡ τοῦ Ν. Ζέρβα καὶ τὸ εὐθὺ ξίφος τοῦ φιλέλληρος Σάντα Ρόζα, ἔτι δὲ ζεῦγος μικρῶν πιστολιῶν τοῦ Βύρωνος.

Ἐκ τῶν νησιωτικῶν ὄπλων ἐξέχουσι τὸ τρομπόνι τοῦ Κριεζῆ, τὸ τρομπόνι τοῦ Τομπάζη, τὸ τρομπόνι τοῦ Λεμπέση, τὸ πιστόλιον τοῦ Σταύρου Σαχίνη, τοῦ πεσόντος ἐν Σφακτηρίᾳ. Περιέργον δ' ἱστορίαν ἔχει ἡ σπάθη τοῦ πολεμιστοῦ Μπαρδάκη ἐπιζῶντος ἔτι ἐν Σπέτζαις. Τὴν σπάθην ταύτην ἔλαβεν οὗτος παρὰ τοῦ Κιαμῆλ μπη αἰχμαλωτισθέντος, κατέσφαξε δὲ διὰ ταύτης τὸν τοῦρκον ἰδιοκτήτην, ἀφοῦ πρώτον προσήνεγκεν αὐτῷ τὴν αἰτήσιν του πρὸς ἀσπασμὸν τὸ προσφιλὲς ὄπλον.

Πολὺ εὐμορφον ὄπλον εἶνε τὸ τοῦ Κρητὸς Δεληγιαννάκη, ὅπερ συλληθὲν ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Τριπόλεως ὑπὸ τινος Λάκωνος ἠγόρασεν οὗτος τότε ἀντὶ διακοσίως ταλλήρων, ἀφοῦ ἐβεβαίωθη ὅτι ἀνῆκεν ἀληθῶς εἰς αὐτὸν τὸν Κιαμῆλ μπη. Ἀξιοσημείωτον δὲ καὶ τὸ καρυοφύλλι τοῦ Νάκου Πανουριᾶ, ὅπερ κατὰ τὴν παράδοσιν εἶνε τὸ πρῶτον κροτήσαν ἐν Ἀμφίσσῃ κατὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἀλλὰ τίς θὰ ἐπίστευέ ποτε ὅτι σώζονται καὶ αὐτὰ τὰ ὄπλα τοῦ Λάμπρου Κατζώνη κατατεθειμένα ἐν τῷ ἀληθινῷ θησαυροφυλακείῳ τοῦ Ναυτικοῦ Ἀπομαχικοῦ Ταμείου, ὅπερ περικλείει καὶ τόσα ἄλλα ἀνεκτίμητα ἱστορικὰ κειμήλια; Καὶ ὅμως ἀνάκεινται νῦν καὶ ταῦτα ἐν τῇ Ἐκθέσει ὡσεὶ ἀποτελοῦντα τὸν πρόλογον τοῦ

μεγάλου ἔργου τῆς Ἐπαναστάσεως: ἀργυρᾶ μά-
χαιρα καὶ σπάθη γυμνωθεῖσα τῆς θήκης καὶ τὸ
περιεργότερον λόγχη μακρὰ μετὰ κοντοῦ, τὰ ἀρ-
χαικὰ δόρατα ἐνθυμίζουσα, πάντα ὄπλα τοῦ
ἀτρομήτου ἀλλ' ἀτυχοῦς ἐκείνου πειρατοῦ καὶ
ἐπαναστάτου.

Παρέλειψα νὰ προσθέσω ὅτι καὶ τοῦ ἀρματω-
λοῦ Μητρομάρα ἡ βαρεῖα σπάθη ἀνάκειται ἐν τῇ
Ἐκθέσει. Τὸ ὑπερήφανον ὄπλον τὸ προωρισμένον
νὰ φονεῦν τοὺς πολεμίους τῆς πατρίδος, περιελ-
θὼν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν μοναχῶν τῆς ἐν Σαλα-
μῖνι Φανερωμένης ἐπὶ πολὺν χρόνον κατεδικάσθη
νὰ κόπτη κρέατα βοῶν καὶ προβάτων χάριν τῶν
καλογηρικῶν στομάχων, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐδώ-
ρήθη ὑπ' αὐτῶν εἰς ἄξιον κάτοχον τὸν κ. Ἄνδρ.
Μιαούλην διευθυντὴν τοῦ Ναυστάθμου.

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Χειρόγραφα καὶ ἔντυπα.

Δὲν εἶνε ὑπερβολὴ ἐὰν εἴπη τις ὅτι μόνον ἐκ
τῶν χειρογράφων ἐπιστολῶν, διαταγῶν, προκη-
ρύξεων κλπ. καὶ τῶν ἐντύπων ἐφημερίδων, ἐγκυ-
κλίων, εἰκόνων καὶ σχεδίων, ὅσα ἐστάλησαν εἰς
τὴν παροῦσαν Ἐκθεσιν ἡδύνατο νὰ ἀποτελεσθῇ
ἰδία καὶ ἀνεξάρτητος Ἐκθεσις. Ὁ χῶρος τῆς
αἰθούσης δὲν ἐπέτρεψε δυστυχῶς τὴν ἐν πλαισίοις
ἐκθεσιν ἢ μόνον τῶν σπουδαιωτάτων ἐκθεμάτων
τοῦ πλουσίου τούτου τμήματος, τὰ δὲ λοιπὰ
ἀπετέθησαν ἐντὸς φακέλων προσιτὰ μόνον εἰς
τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ μελετήσῃ ἰδιαιτέρως τὰ τυ-
χὸν ἐνδιαφέροντα αὐτόν. Εὐχῆς ἔργον θὰ ᾔητο ἂν
ἢ ἐπὶ τῆς Ἐκθέσεως ἐπιτροπὴ ἐξέδιδεν ὑπὸ τὸν
τίτλον Ἱστορικὰ ἀρχεῖα τὰ ἀξιολογώτερα τῶν
ἐγγράφων, ἅτινα μεγάλως θὰ ἐφώτιζον πολλὰ
σκοτεινὰ μέρη τῆς νεωτέρας ἱστορίας ἡμῶν.

Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας
εἶνε τὰ κρυπτογραφικὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας
καὶ ἕτερα ἀναφερόμενα εἰς ταύτην, ἐν οἷς μη-
τρῶν τῶν κυριωτάτων μελῶν μετὰ τοῦ κρυπτο-
γραφικοῦ συμβόλου τοῦ ὀνόματος ἐκάστου καὶ
κλείς, σκυτάλη καλουμένη, ἣτις ἐχρησίμειε πρὸς
συνεννόησιν ἐγγράφων μεταξὺ τῶν φιλικῶν, καὶ
ἄλλα τοιαῦτα ὧν τὰ ἀξιολογώτερα ἐκθέτει ὁ
κ. Δ. Σέκερης ταγματάρχης. Ἐκ τούτων ἀντι-
γράφομεν τὴν ὀρκωμοσίαν τοῦ ἡρωικοῦ ἀρχιμαν-
δρίτου Γρηγορίου Δικαίου, τοῦ μᾶλλον γνωστοῦ
ὑπὸ τὸ ὄνομα Παπαφλέσσας, ἣν πάντες βεβαίως
μετ' ἐνδιαφέροντος θέλουσιν ἀναγνώσῃ:

«Ὁρκίζομαι ὡς τίμιος ἄνθρωπος ὅτι τὴν πληρο-
φορίαν, τὴν ὁποίαν μοὶ ἔκαμεν ὁ κύριος Παναγιώτης
Σέκερης κατὰ τὸν χρόνον χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν
δέκατον ἔκτον μῆνα Ὀκτωβρίου ἡμέραν δευτέραν
τῆς εἰκοστῆς· θέλω φυλάξω ἀκριβέστερα παντὸς πράγ-
ματος ὡς ἔπειτα.

«Πρῶτον θέλω κρύπτω τὸν ἑαυτόν μου ἀπὸ τὰ
μέλη ὡς νὰ μὴν εἰξεύρω τί περισσότερο τοῦ ὅτι εἶ-
μαι τοιοῦτος οἶον μ' ἐμπιστεύθησαν.

«Δεύτερον θέλω φροντίζω διὰ τὰ ἐμπιστευθέντα
μοὶ ἀνάλογα τοῦ βαθμοῦ μου.

«Τρίτον ἀποφασίζω τὸν ἑαυτόν μου κατὰ τὸ τρό-
πον ὅπου καὶ τὰ ἐπιλοιπα ὑποκείμενα τοῦ αὐτοῦ βαθ-
μοῦ ἀπεράσιον καὶ ἀποφασίζου. Τέταρτον καὶ τελευ-
ταῖον εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θέλω μετῶ τὸν ἑαυτόν μου
(ἐκτὸς τῶν ὁμοίων μου κατὰ τὸν βαθμὸν) ὡς οὐδέν,
οὔτε θέλω μετῶ καὶ στοχαζομαι τὴν κατάστασιν
μου καὶ συγγενεῖς μου ἔμπροσθεν εἰς τὸ θυσιαστήριον
τὸ ὅποιον θέλει μοῦ ἀνοιχθῆ· εἰς βεβαίωσιν δὲ καὶ
ἀσφάλειαν γενικῶς τῆς ἐταιρίας καὶ μερικῶς ὄλων,
τῶν μελῶν αὐτῆς δίδω ἐγγράφως τὰς εἰρημένας ὑπο-
σχέσεις μου».

»Ὁ Ἀρχιμανδρίτης.

»ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ»

Πλεῖστα ἐγγράφα ἀνήκοντα εἰς τὸν Γεώργιον
Αἰνεῖαν ἐκθέτει ὁ ἕγγονος αὐτοῦ κ. Γ. Μαν-
τζαράκης. Ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς μεταξὺ
αὐτῶν εἶνε πολυσέλιδον τεῦχος περιέχον μετά-
φρασιν ἐπιστολῶν ἀνταλλαχθειῶν μεταξὺ Μαυ-
ροκορδάτου καὶ διαφόρων ἐξεχόντων Γάλλων
φιλελλήνων περὶ ἐκλογῆς βασιλείως τῆς Ἑλλά-
δος ἐνὸς τῶν Γάλλων βασιλοπαίδων κατὰ τὸ
1824, ἐγγράφα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ πρὸς Γ. Αἰ-
νεῖαν ἔφορον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐπιστολαὶ
πρὸς τὸν αὐτὸν ἐκ μέρους τοῦ Καποδιστρίου, τοῦ
Δυοβουνιώτου, τοῦ Πετρόμπετη, τοῦ Γ. Κουντου-
ριώτου, τοῦ Ἀνθ. Γαζῆ κλπ. δωδεκάς δ' ἐπι-
στολῶν τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, ἐν αἷς καὶ
μία πρὸς τὸν στρατηγὸν Μῆτσον Κοντογιάννην,
μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Μπότσαρη γραφεῖσα,
ὠραία ἀληθῶς καὶ ἀξία ἀναγραφῆς ἐπιστολὴ
ἔχουσα οὕτω:

Γενναϊότατε στρατηγέ.

Εἶναι περιττὸν νὰ σοὶ εἴπω ὅποιαν λύπη ἐπροξέ-
νησεν εἰς τὴν ψυχὴν μου ὁ θάνατος τοῦ στρατηγοῦ
Μάρκου, ἐχάσαμεν ὄχι μόνον ἓνα καλὸν στρατηγόν,
ἀλλὰ καὶ ἓνα ἀξιόλογον πατριώτην, ἂν ἦναι τί τὸ
ὅποιον μὲ παρηγορεῖ, τοῦτο εἶναι ὅτι ἀπέθανεν ἐνδό-
ξως, ὅτι μὲ τὴν θυσίαν τῆς ζωῆς του ἔσωσε τὴν πα-
τρίδα, καὶ ὅτι τὸ παράδειγμά του θέλει ἐμψυχώσει
ὄλους, δείχνοντας εἰς αὐτοὺς τὸν δρῆμον τῆς Ἀθανα-
σίας· ἡ Γενναϊότης σου ἦσεν φίλος του καὶ δικαίως
λυπεῖσαι τὴν στέρησιν του, εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ἡ
λύπη δὲν φέρει καμμίαν θεραπείαν εἰς τὰς τοιαύτας
περιστάσεις, καὶ τὸ χρέος κάθε καλοῦ πατριώτου εἶναι
να φροντίσῃ διὰ τὴν μέλλουσαν σωτηρίαν τῆς Πατρί-
δος, ἡ ὁποία τότε μόνον κατορθώνεται, ὅταν ὑπάρξῃ
ἀληθῆς ἔνωσις καὶ ἀγάπη. τὸ σῶμα τῶν ἀνδρείων
Σουλιωτῶν πόσον ἐχρησίμεισε καὶ ποῖαν δουλειάν
ἔκαμεν εἰς τὴν πατρίδα ἀπεδειχθῆ πραγματικῶς· εἶ-
ναι λοιπὸν καὶ δικαίον καὶ ἀναγκαῖον νὰ βασταχθῆ
ἐνωμένον, καὶ μὲ αὐτὸ νὰ ᾔηαι συνδεδεμένοι ὅλοι οἱ
καλοὶ καὶ ἀνδρεῖοι στρατηγοὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος.
εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ φιλο-

γένεια σου και φρόνησις σου θέλει χρησιμεύσει οὐκ ὀλίγον διὰ τὸ συντηρηθῆ αὐτὴ ἢ ἔνωσις ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλπίζω αὐτὸν τὸν χειμῶνα νὰ κατορθωθῶν θαύματα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἀπέτυχον καὶ ἐφέτος θέλουν ἀπελπισθῆ πλέον διόλου: Ὁ Κυρὸς Αἰνιὰν ἐπεταὶ νὰ σᾶς ὠμίλησεν ἀκριτὰ περὶ αὐτῆς τῆς ἐνώσεως ἂν ἀνταμῶθη μετὰ τὴν γενναϊότητα σας· ἔρχεται ἤδη ἐπὶ τούτου καὶ ὁ κυρὸς Νικόλαος Κομπότης διὰ τὸ σᾶς ὠμίλησῃ ὅλα τὰ δέοντα καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θέλετε δώσει ὅλην τὴν ἀναγκαίαν προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐξέπλευσε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἐλπίζω ὅτι θέλομεν ἀκούσει καμμὶν ἀνδραγαθίαν, μετὰ ταῦτα δὲ θέλει διευθυνθῆ καὶ διὰ τὰς παλαιὰς Πάτρας διὰ τὸ ἐξαφανίσῃ τὰ ἐκεῖ εὐρισκόμενα ἐχθρικά πλοῖα αὐτὸν τὸν χειμῶνα ἐλπίζω νὰ γινούν ἔργα ἄξια τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος, ἐπειδὴ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μανθάνων τὴν ἔνωσιν τῶν καλῶν καὶ ἀνδρείων στρατηγῶν τῆς χέρσου Ἑλλάδος δὲν θέλει παύσει ἀπὸ τοῦ νὰ συνεργήσῃ εἰς ὅσα ἐπιβάλλουν πρὸς εὐδωσίαν τοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὠφελίμου σκοποῦ. Ἐλπίζω πολλὴ ἀπὸ τὴν συνεργίαν καὶ φρόνησιν τῆς γενναϊότητος σας διὰ τὸ νὰ κατορθωθῶν ἔργα ἄξια, τὰ ὁποῖα θέλουν ἀσφαλίσαι εἰς τὸ ἐξῆς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν μας.

31 Αὐγούστου 1823

ἀπὸ Ὑδραν.

Ὁ πατριώτης καὶ φίλος σας
Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΑΑΤΟΣ

Ἄξια ἀναγραφῆς διὰ τὸ ἀληθῶς λακωνικὸν τοῦ ὕφους εἶνε καὶ ἡ ἐξῆς μικρὰ ἐπιστολὴ τοῦ Πετρόμπη Μαυρομιχάλη ἐπέχουσα τόσον στρατιωτικῆς διαταγῆς:

καπετὰν γιάννη τζαούση νὰ μαζέξῃς ὅλον τὸν ταυφέ σου καὶ νὰ μαζέξῃς καὶ ὅλους τοὺς ξενοχωρητάς ὅπου βαστοῦν ἄρματα καὶ αὐριο τὸ ταχὶ νὰ ξεκινήσετε διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ ξηρομέρου

Ὁ ἀδελφός σου
ΠΕΤΡΟΜΠΗΣ

τῆ 22 10μβρίου 1822
μεσολόγκι

Ὁμοίως ἑτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Ἀθανασίου Διακου, ἧς τὸ πρωτότυπον ἀνήκει τῷ κ. Α. Παράσχῳ:

«Αἰδεσιμώτατε Ἄγιε Πρωτόπαπα καὶ Παπαδημήτρη εὐλαδῶς προσκυνῶ, καὶ ἀγαπητοῖ μου Γεωργάκη Σιδέρη καὶ Γιάννη Ἀλεξανδρῆ. Σᾶς φανερόν λαμβάνοντες τὸ παρὸν μου ἀμέσως νὰ σηκωθῆτε νὰ μαζέξῃτε ὅλους τοὺς Ραγιαδες νὰ μοῦ ξημερώσητε Τρίτην πουνὸ εἰς Δικούραις, ὅπου νὰ ἔλθητε ὅλοι 200: διακόσιοι ὀνόματα καὶ τῆς ὥρας, μαζὺ μετὰ ἄρματά σας, νὰ πάρητε καὶ δέκα φορτόματα ψωμί καὶ κρασί καὶ ἐλαίης καὶ ὅλον τὸν τζιπχανέν ὅπου ἔχετε μαπαρούτη καὶ κουρσοῦμια, καὶ νὰ μοῦ τὰ φέρητε, καὶ ἐξ ἄλογα καλῶ μεζιλιάρικα καὶ ἔτσι νὰ μοῦ ἀκολουθῆτε ἐξ ἀποφάσεως. Ὑγιαίνειτε.»

«1821, 28 Μαρτίου Καπερνα»

Ἄγαπητός σας

ΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ»

«Γιάννη Ἀλεξανδρῆ καὶ πατέρα Γεωργάκη, ἀτῆ

σας νὰ πάρετε τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐν τῷ ἅμα νὰ μοῦ εὐρεθῆτε ἐδῶ».

Καὶ τὸ πρωτότυπον τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μάρκου Μπότζαρη, ἧτις πιθανῶς εἶνε ἡ τελευταία, ἦν ἔγραψεν ὁ ἥρωας τρεῖς ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐκτίθεται ἐν περιχρυσῷ πλαισίῳ:

«Πρὸς τὸν ἐντιμον καὶ φιλογενέστατον Κύριον Γεωργιον Τουρτούρη.»

«Ἐλαβον τὸ ἀδελφικόν σας καὶ χαίρω διὰ τὸ αἶσιν τῆς ἐφετῆς μοι ὑγείας σας ἔγνων τὰ ἐν αὐτῇ ἔλαβον καὶ τὰ περιλειόμενα καὶ σᾶς εὐχαριστῶ. Ἴδου σᾶς περιλῆειω καὶ τὴν ἀπόκρισιν τῶν καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ τὴν στείλετε, σᾶς σημειῶνω καὶ τὰ ἐδῶ τρέχοντα. Ὁ Σκόδρας ἐξεστράτευσεν ἀπὸ Τρίκαλα καὶ ὑπέταξεν ὅλον τὸ Ἀσπροτόταμον καὶ Ἄγραφα καὶ ἤχμαλώτισε καὶ κατέσφαξε πολλοὺς καὶ ἤδη ἐπροχώρησεν εἰς τὰ σύνορα τοῦ Καρπενησίου ἡμεῖς ἐξήλθομεν εἰς ἀπάντησιν τῶν καὶ εὐρισκόμεθα εἰς τὰ μέρη τοῦ Καρπενησίου στρατοπεδευμένοι, καὶ ἄμποτε ἡ δύναμις τοῦ νικηφόρου σταυροῦ νὰ δοξάσῃ τὰ ὄπλα μας μετὰ τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκην, ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ Καρλελίου δὲν ἠξέυρω νὰ σᾶς φανερώσω· σᾶς ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς μένω

«ἀδελφός σας»

Μ. ΜΠΟΤΖΑΡΗΣ

Τῆ 3 Αὐγούστου — 1823 Ἄγιον Βλάση

Τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας ἐκθέτει ἐνδιαφέροντα χειρόγραφα, ἐν οἷς καὶ τεῦχος περιέχον χρωματιστὰ ἀπεικονίσματα ὅλων τῶν οἰκοσήμεων τῆς νήσου Ζακύνθου, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Φοσκόλου καὶ τοῦ Σολωμοῦ. Ἐν τοῖς χειρογράφοις τούτοις περιλαμβάνεται καὶ ἡ ἐξῆς ἐπιστολὴ τοῦ Ὁδ. Ἀνδρούτζου, ἦν ἀντιγράφομεν ὡς παρέχουσιν λεπτομερῆ καὶ μετ' ἀφελείας γεγραμμένη ἀφήγησιν τῆς μάχης τῶν Βασιλικῶν:

» Τὴν ἐκλαμπρότητά σας ἀδελφικῶς ἀσπάζομαι αὐγούστος:—

» εἰς τὰς 24: τοῦ τρέχοντος Σᾶς γράφω τὸν πόλεμον ὅπου ἔγινε εἰς τὰς 23: τοῦ τρέχοντος τῶρα δὲ Σᾶς γράφω καὶ εἰς τὰς 25 τοῦ τρέχοντος· ὁ περιβόητος μπαϊράμ πασιὰς πέροντας τὸ ἀσκέρι του ὅλλον τὸ ὁποῖον συμποσούνταν ἀπὸ 4000: στρατευμα καὶ ἦλθεν καταπάνομας· καὶ εἰς τὰς 24 ὅρας τῆς ἡμέρας συνεκροτήθη ὁ πόλεμος, καὶ ἐβάσταξε τὸ τουφέκη ἕως εἰς τὰς ὀκτὸ καὶ μετὰ τὰς ὀκτὸ ἐπιπύθηκαμεν χεῖρα μεχέρια καὶ μετὰ σπαθία· λοιπὸν τί στόμα νὰ διεγίθη καὶ πῖα χεῖρ δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν ἀνδραγαθίαν καὶ τὸν θῆριν ὅπου ἕκαμον εἰ ἀνδραῖς ἔλιναις: βαιβέα οὐδεῖς· ὁ Γούρας ξεσπαθόνοντας καὶ μεθόντας ἀπὸ τὸν πόλεμον ὡς νὴ γίγαντας τοὺς τούρκους ἐθέριξε χωρὶς νὰ ἐμποδίσῃ τὸ σπαθί του τελείως· ἡ ἔλιναις ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τοὺς μετὰ ὀδόντια ἔτρογαν τοὺς τούρκους ὅπου τέλος πάντων ἔτρεχε τὸ αἷμα ποταμιδὸν ἀπὸ τὴν ὄραν ὅπου ἤρξεν ὁ πόλεμος· ἕως τὸ πορὸν καὶ ἀνίσως εἰ ἔλιναις δὲν ἐπευτο εἰς ταλάφρα καὶ δὲν ἐνίκτονα δὲν ἤθελε μίνη βαιβέα οὐτε οὐδὲς ἀποαυτοὺς καὶ εἴθελε πιάσομεν καὶ τὸν εἶδιον μπαϊράμ πασιὰ ζοντανὸν μέσλον τούτου δὲν

εἶναι μικρὰ πράγματα ἔκινά ὅπου ἔπαθον' μὲ μέτρον ἔσκοτόθησαν' 766: καὶ ἀχμάλοτη ἐπίσθησαν ζοντανοί. 221: τοὺς ἐπίραμε καὶ τρέπχανέδες φορτόμαξα ἐνέα καὶ ἄλλα τριάντα ἔκαψαν οἱ οἰδοί' ἄλογα ἐπίραμε τετρακόσια εὐδομήγητα ἔσκοτόθησαν καὶ ὑπὲρ τὰ' 700: ἀμάξια εἶχον' 1000: μὲ παξιμάδην κριθάρια καὶ ἄλλα εἶδη' ἔκαψαν ἀπὸ αὐτὰ οἱ τούρκοι' 600: τὰ δὲ 400: τα ἐπίραμε ἑμεῖς' ἐπίραμε καὶ ὄλλον τὸν ἀμοξίον ταβόδια καὶ βουβάλια' τοὺς ἐπίραμε καὶ 8: κανόνια, τοπουγουσούχ μπαϊράκη τους τὸ ἐπίραμε καὶ ὄλλα τὰ ἐπίλυτα' ὁμίως ἐπίραμε καὶ τὰ τουμπελέκια. δὲν δύναται χεῖρ νὰ γράψῃ τὰ ὅσα τοὺς ἐκάμαμε' τούτο μόνον Σᾶς λέγω ὅπου τέτιος πόλεμος δὲν εἶχε γένι ἀποεμας' ἔσκοτόθησαν δικί' μας εἰς τὸν τόπον ἀνθρωποι. 3: μάς ἐλάβόθη καὶ ὁ καπετὰν ἀντόνης τουπαλαίου ὀλίγον εἰς εἰς τὸ πόδη' καὶ ἂν δὲν ἐλάβονετον ὕθελε γένη μεγαλύτερος θρίνος' ἐπιδῆ καὶ ἔπεςαν οἱ ἀνθρωποι ἰ ἐδηκοί' μας εἰς αὐτόν. ἄρισε ὅμως τὸν ἀδελφόν του νέον καὶ ἄξιον εἰς τὸ ποδάρι' του' ἐλάβοσαν ἀκόμη καὶ ἄλλους. 3: τούρκοι εἶδε πόσι ἐλάβόθησαν φεύγοντας καὶ πόσι' ἔσκοτόθησαν δὲν οἰζεύρομεν ὅπου εἰ ἔδικοί' μας τοὺς ἐπίγαν κινήγοντας ἕως εἰς τοζιτούνη' καὶ αὐτοὶ ὅπου ἔμναν, σὰς λέγω ὅτι εἰς πόλεμον δὲν εἴθελον εὐγίε' δια τὸν θρίνον ὅπου ἔγηνε' ἐκόπη πλέον ἢ ἐλπίς τὸν αὐτόθη κασιάδον ὅπου προσμένουν ἡμιάτη καὶ εἰμεῖς ἔχομεν σκοπόν νὰ τοὺς βάλομε μέσα εἰς τὸ ζιτούνη' καὶ ἂν εἶναι θέλιμα θεοῦ ἐξολοθρευοντάς τους θέλομεν κηρίση κατευθίαν διὰ τὰ αὐτόθη καὶ ἄμποτε: τούτο νὰ γένι.

1821 αὐγούστου. 27: . —

ΟΛΥΣΕΥΣ ΤΟΥ ΑΝΑΡΙΤΖΟΥ »

Ἄλλὰ τὸ πολυτιμότερον τῶν ἐκθεμάτων τοῦ τμήματος τούτου εἶνε βεβαίως ἡ αὐτόγραφος Φυσικὴ τοῦ Ρήγα Φερραίου, ἢ ἀποστέλλει ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, δεδεμένη μετὰ τῆς ἐντύπου ἐκδόσεως αὐτῆς. Πάντες μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ συγκινήσεως θέλουσι κύψῃ ἐπὶ τῶν συμπέπηγμένων καὶ ἀσυμμέτρων ἐκείνων γραμμῶν, ἃς ἐχάραξεν ἡ αὐτὴ χεῖρ, ἥτις ἐχάραξε καὶ τοὺς θουρίου τῆς πανελληνίου ἐλευθερίας!

Δύο οἰκογένειαι ἐκθέτουσι τὰ ἀφορῶντα αὐτάς ἔγγραφα ἐν κομψαῖς λευκώμασι κεκολλημένα· ἡ οἰκογένεια Γ. Κουντουριώτου καὶ ἡ οἰκογένεια Ι. Παπαρρηγοπούλου, ὁ δὲ κ. Ι. Τυπάλδος παρέχει ἔγγραφα τῆς οικογενείας Μπότσαρη, ἐν οἷς πλεῖστα ἀναφερόμενα εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ἐντὸς ἐξ μεγάλων πλαισίων. Δυστυχῶς ἠλείπει ἡμῖν ὁ χρόνος καὶ ὁ χώρος ὅπως ἀντιγράψωμεν ἐκ πάντων τούτων πλεῖστα πολλοῦ λόγου ἄξια, ὅθεν περιοριζόμεθα εἰς μόνην τὴν ἐξῆς ἀληθῶς συγκινητικωτάτην ἐπιστολὴν τοῦ Φαρριανοῦ ναυάρχου Ἀποστόλη πρὸς τὸν Γ. Κουντουριώτην:

» Ἐκλαμπρότατε!

Διὰ τοῦ παρόντος μου ἔρχομαι πρῶτον νὰ ἐρωτήσω περὶ τῆς ὑγείας σας, καὶ νὰ σᾶς προσφέρω τὸ σέβας μου ἐνκαυτῶ νὰ σᾶς παρακαλέσω τὸ ἀκόλουθον:

» Ἐγὼ, καθὼς εἰξεύρουον ὅλοι ἐξόδευσα καὶ ἐδοῦ-

λευσα πολλά ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγώνος μας. ἡ καταστροφὴ τοῦ τόπου μας ἀφάνισεν ὅλην τὴν κατάστασίν μου. ἡ συμβία τοῦ υἱοῦ μου ἀποστόλη ἀκόμη εὐρίσκειται εἰς τὴν τουρκίαν σκλαβωμένη, καὶ ζητούνται 22 000 γρόσια διὰ τὴν ἐλευθέρωσίν της. τὸ σπήτι μου στερεῖται τόσην ποσότητα' νὰ πωλήσω τὸ καράβι μου ὅπου ἀκόμη χρησιμεύει εἰς τὸν πόλεμον δὲν βαστά ἡ καρδιά μου, ἂν ἦναι λοιπὸν τρόπος νὰ μοῦ κάμῃ αὐτὸ τὸ καλὸν ἢ Σ. Διοικήσις ἢ ὅλην ἢ μέρος τῆς ἀναγκαίας ποσότητος διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν ἐκείνης τῆς ἀθλίας γυναικὸς, παρακαλῶ νὰ τὰ κρατήσεται ἀπὸ τὸ νεωστὶ ἐρχόμενον ἄλλο μέρος τοῦ δανείου' ἔχω κάμποιοι δίκαιοι νὰ ζητήσω τὴν πληρωμὴν τοῦ μπουρλότου ὅπου ἔκαμα ἐξ ἰδίου μου' πλήν ἐλπίζω περισσότερον εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Σ. Διοικήσεως καὶ μάλιστα τῆς Ἐκλαμπρότητός σας. Σᾶς παρακαλῶ ἀκόμη νὰ ἔχεται πάντοτε διὰ τὰ δίκαια τοῦ στόλου μας καὶ διὰ μᾶς ὡς πατὴρ καὶ ἀδελφὸς ἐκείνην τὴν ἀγάπην καὶ φροντίδα ὅπου ἐλπίζομεν ἀπὸ τὰ εὐγενικὰ σπλάγγχνα σας.

» Μένω πρόθυμος εἰς τοὺς ὀρισμοὺς σας

νικολις ἀποστολις

Τὰ ἐντυπα τοῦ παρόντος τμήματος περιορίζονται εἰς σειρὰν φύλλων ἐκ τῶν ἐκδιδόμενων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐφημερίδων, ἥτις τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν, τῆς Ἑλληνικῆς Μελλοσης, τῆς Ἐφημερίδος Ἀθηνῶν, τοῦ Ἀνεξαρτήτου κλπ. καὶ εἰς τὰς τρεῖς προκηρύξεις τοῦ Ὑψηλάντου μετὰ τοῦ μονογραφήματος αὐτοῦ. Ἐκτίθεται δ' ἐτι ἡ Χάρτα τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Ρήγα Φερραίου καὶ βιβλίον τι τοῦ Δαρβάρεως φέρον τὴν ἰδιόγραφον τοῦ Ρήγα ὑπογραφὴν, τὴν μόνην σωζομένην ὑπογραφὴν τοῦ μάρτυρος ποιητοῦ. Πάντα ταῦτα ἐκθέτει ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς.

Εἰς τὸ τμήμα τούτου δέον νὰ ὑπαχθῇ τελευταῖον ἔγγραφο, σφοδρὰς διεγείρον συγκινήσεις παρὰ τῷ ἐπισκέπτῃ τῆς ἐκθέσεως, πολύτιμον καὶ περιεργον ἅμα κειμήλιον, ὁ ἐκτιθέμενος ὑπὸ τοῦ Σπετσιώτου κ. Γ. Σπαχῆ πίναξ ὁ περιέχων χρωματιστὰ ἀπεικονίσματα τῶν διαφόρων σημάτων (σενιαλῶν) δι' ὧν ἐν καιρῷ ναυμαχίας ἐγένετο ἡ συμβολικὴ ἀνταπόκρισις τῆς ναυαρχίδος καὶ τῶν ἠρωικῶν πυρπολικῶν καὶ διεβιβάζοντο αὐτοῖς αἱ διαταγαὶ τοῦ ναυάρχου πρὸς τε ἐπιθέσιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ προφυλαξίν ἀπ' αὐτοῦ. Ὁ πίναξ οὗτος, ἀνήκων εἰς τὸν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀτρόμητον πυρπολητὴν Πέτρον Σπαχῆν, εἶνε διπλοῦς, ἐκ τοῦ ἐνός μὲν μέρους περιέχων τὰ χρωματιστὰ σήματα, ἐκ τοῦ ἄλλου δὲ τὰ διὰ κολοκυνθῶν, αἵτινες ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀντικαθίσταντο διὰ φανῶν, ὅπως γίνονται ὁρατὰ τὰ γινόμενα σημεῖα. Τὸν πίνακα τούτον ἀντιγράψαντες παραθέτομεν ἐνταῦθα· σημειοῦμεν δὲ πρὸς πλήρη κατανόησιν αὐτοῦ ὅτι οἱ παρ' ἐκάστῳ τῶν συμβόλων παρατιθέμενοι ἀριθμοὶ 1, 2, 3, ἐδήλουον τὸν ἰστὸν τῆς ναυαρχίδος, ἐν ᾧ ἀναπεταννύμενον τὸ σῆμα ἐξέφραζε τὴν παρ' αὐτῷ σημειομένην διαταγὴν.

Σενιάλα τών μπουρλώτων.

Τὸ μεταξύ τῶν 2 τετραγώνων χρώματος ἐρυθροῦ

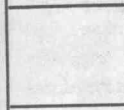
- 1 = Ἐλα κοντά μου νὰ σοῦ ὀμιλήσω.
- 2 = πάρε τὴν βόλταν σου.
- 3 = στάσου ἀλλακάπα.

Ὀλόκληρον χρώμ. ἐρυθροῦ

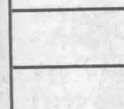
- 1 = φορτζάρισε πανιά διὰ νὰ περάσης ἐμπρός.
- 2 = ὁ ἐχθρὸς φαίνεται καὶ πρόσεχε εἰς τὰ σενιάλα.
- 3 = πήγαινε καὶ κόλλησε τὸ μπουρλώτον εἰς τὸν ἐχθρὸν μὲ ὄλην τὴν γενναιότητα καθὼς ἐδιωρίσθης.

Ὀλόκληρον χρώμ. μαύρου

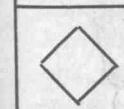
- 1 = ὄρησε μὲ ὄλην τὴν γενναιότητα εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐγὼ ἔχω τὴν ἔννοιάν σου.
- 2 = Ἐτοιμάσου διὰ νὰ ὀρμήσης εἰς τὸν ἐχθρὸν ὅταν θὰ σοῦ κάμω σενιάλον.
- 3 = ἔλα ἀπὸ σοθράνω.

Τὸ ἥμισυ κίτρινον τὸ ἄλλο μαῦρον

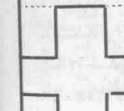
- 1 = ἔλα ἀπὸ σοττοβέντο.
- 2 = ἀρμένιζε πρίμα.
- 3 = ἔλα ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου πολεμῶ ἐγώ.

Χρώμ. μαύρου μεταξύ τῶν δύο τετραγώνων

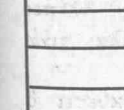
- 1 = γύρισε ὀπίσω ἐπειδὴ δὲν εἶναι καιρὸς νὰ πηγαίνης.
- 2 = πάσχεισε ὅσον εἰμπορεῖς νὰ φυλάξης τὸ μπουρλώτον καὶ ἐγὼ ἔχω τὴν ἔννοιάν σου· ἐάν ὅμως δὲν εἰμπορέσης καὶ σὲ το.
- 3 = ἀκολούθησε μαζὺ μου καὶ πρόσεχε εἰς τὰ κινήματά μου.

Χρώμ. ἐρυθροῦ

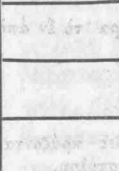
- 1 = μὴν ἀκολουθήσης μαζὺ μου παρὰ στάσου μὲ τὴν φλότταν.
- 2 = ὀρτζάριζε ὅσον ἡμπορεῖς διὰ νὰ ἐνωθῆς μαζὺ μου.
- 3 = τὸ μπουρλώτον ὅπου βλέπω τὸ μερικόν του σενιάλον νὰ φορτζάρη πανιά διὰ νὰ ἐνωθῆ με τὸν στόλον.

Μαῦρον, κίτρινον, μαῦρον

- 1 = Ὀλιγώστευσε πανιά.
- 2 = ὄλα τὰ μπουρλώτα νὰ κάμουν πολλὰ πανιά.
- 3 = τὰ μπουρλώτα νὰ ἀκολουθήσουν τὸν δρόμον τους μὲ ὄλα τὰ πανιά χωρὶς νὰ βλέπουν τὴν φλότταν τὶ κάμνει.

Λευκόν, ἐρυθρὸν

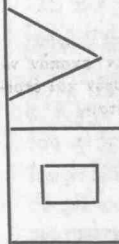
- 1 = Τὸ μπουρλώτον ὅπου βλέπω τὸ μερικόν του σενιάλον νὰ βαστᾷ πάντοτε ὄρτζα διὰ νὰ ἔχη τὰ σοθράνω τοῦ ἐχθροῦ.
- 2 = Ὅλα τὰ μπουρλώτα νὰ ὀρτζάρετε διὰ νὰ πάρετε τὰ σοθράνω τοῦ ἐχθροῦ.
- 3 = τὸ μπουρλώτον ὅπου εὐρεθῆ σοθράνω νὰ ὀρμήσῃ εἰς τὸ μέρος ὅπου πολεμοῦν τὰ καράβια, καὶ ἔχουν χρεῖαν ἀπὸ μπουρλώτων.

Μαῦρον

- 1 = ἀράξατε πλὴν ἐλεύθερα τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο.
- 2 = σαρπάρατε καὶ ἐκθῆτε εἰς τὰ πανιά.
- 3 = ἀκολουθήτε τὸν δρόμον μου.

Μαῦρον

Κράζονται ὄλοι οἱ μπουρλωτιέρηδες.

Σημεῖα διὰ κολοκυνθῶν

(Ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀντικαθίστων τὰς κολοκύνθας φανοί.)

ἀκολουθεῖτε τὸν δρόμον μου.

σταθῆτε ἀλλὰ κάπα.

φορτζάρετε πανιά διὰ νὰ ἐνωθῶμεν.

ὀλιγώστευσε πανιά.

ὁ στόλος νὰ κτυπήσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ συντραπεύσῃ τὸ μπουρλώτον.

νὰ παύσῃ ὁ πόλεμος, καὶ νὰ ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ πλησιάσετε εἰς τὸν ναυαρχον.

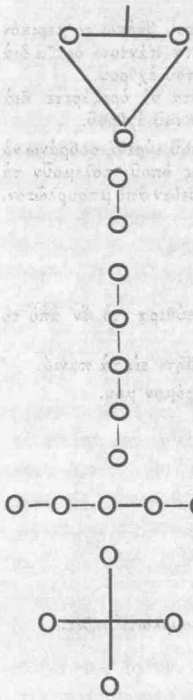
πάρετε ταῖς βόλταις σας μὲ ταῖς μούραις δεξιᾶ.

πάρετε ταῖς βόλταις σας μὲ ταῖς μούραις ἀριστερᾶ.

σαλπάρετε καὶ ἐμβῆτε εἰς τὰ πανιά.

ἀράξετε πλὴν ἐλεύθερα τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο.

αὐτὰ καὶ δύο φουμάδες κρᾶζονται οἱ καπετανεῖοι τοῦ στόλου.

ὁ στόλος νὰ κοντοζυγῶσῃ εἰς τὸ καρᾶνι ὅπου ζητεῖ βοήθειαν.

κρᾶζονται αἱ βάρκαι ἀρματωμέναι μετὰ τὰ κουπιᾶ.

αὐτὴν τὴν ὥραν ἔχομεν σκοπὸν νὰ κτυπήσωμεν τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐτοιμάσαστε τὰ μπουρλώτα.

ΤΜΗΜΑ Δ'.

Παντοειδῆ ἀντικείμενα.

Ἔσα τῶν ἐκθεμάτων δὲν ὑπήγοντο εἰς τι τῶν τριῶν ἄλλων τμημάτων περιελήφθησαν ἐν τῷ παρόντι, ὥστε καὶ κατὰ τὸ ποσὸν καὶ κατὰ τὴν ποικιλίαν μάλιστα κατέστησαν τοῦτο πλουσιώτατον, ἀλλὰ καὶ δυσεξερευνητὸν ἅμα. Ὅθεν ἀδύνατος ἀποβαίνει πᾶσα περιγραφή τῶν ἐν αὐτῷ περιλαμβανομένων ἄνευ ἰδιαιτέρας τινὸς ὑποδιαίρεσως, ἣν ἐπιχειροῦμεν ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν ναυτικῶν, μεταβαίνοντες εἴτα εἰς τὰ ἐνδύματα, κατόπιν εἰς τὰ κειμήλια καὶ λοιπὰ μικρὰ ἀντικείμενα, ἔπειτα εἰς τὰ μετάλια, παράσημα καὶ σφραγίδας καὶ τελευταῖον εἰς ἀντικείμενα ὅλως ἰδιόρρυθμα.

Ἐν τοῖς ναυτικοῖς ἐξέχουσιν ἰδίως τὰ ἀκρόπρωρα διαφόρων πλοίων τοῦ Ἀγῶνος. Αὐτὸ τὸ περίχρυσον ξόανον, ὅπερ ἐκόσμηε τὴν πρῶραν τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μιαούλη, προβάλλει ἔτι ἀκτινοβόλον ὑπὸ τὴν σκέπην ἑλληνικῆς σημαίας, περιεστοιχισμένον ὑπὸ σωροῦ τρομπονίων καὶ τουφεκιῶν νησιωτικῶν. Δεξιόθεν αὐτοῦ ὁ Ἄρης τῆς Καρτερίας, τοῦ πρώτου ἐκείνου ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου, τείνει ἔτι φονικὸν τὸ ξύλινον ξίφος ἀλλ' ἀπέρριψε πρὸ πολλοῦ σεσηπιῶν τὴν ἀσπίδα του. Τὸ ἀκρόπρωρον τῆς Μπουμπουλίνας αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ βαναύσως ἐξεργασμένον, παρεμορφώθη ἔτι ἐκ τοῦ σάρακος καὶ τοῦ χρόνου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ θεὰ αὐτοῦ εἰς πολλῶν παιδίων τὰς ψυχὰς θὰ ἐμποιήσῃ κρυπτὸν τινα τρόμον, ἐνθυμίζουσα τὰς Δράκαινας καὶ τὰς Γοργόνας τῶν παραμυθίων. Τὰ λοιπὰ ξόανα σεσηπότα

κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀνήκον τὸ μὲν εἰς τὸν Θεμιστοκλῆ τῶν ἀδελφῶν Τομπάζη, τὸ δὲ εἰς τὸν Περικλῆ τοῦ Μέξη, τὸ ἕτερον εἰς τὸν Ἐπαμεινώνδα τοῦ Σπετσιώτου Κ. Μπάμπα καὶ τὸ τελευταῖον εἰς τὸν Ἰάσωνα Σ. Ν. Μπουντούρη. Καλῶς διατηρεῖται μόνον τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους τοῦ Α. Κριεζῆ.

Ἀκρόπρωρον τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μιαούλη.

Ἀπεικονίσματα τῶν ἀκροπρώρων τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μιαούλη καὶ τῆς Καρτερίας βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἄλλα τινα ἐνδιαφέροντα.

Ἐκτὸς δὲ τῶν ξόανων τούτων ἐκθέτει ὁ μὲν ὑποναύαρχος Σαχίνης τὰ ἀνάγλυφα τῆς πρύμνης τοῦ Μιλτιάδου πλοίου τοῦ Γ. Σαχίνη,

Ἐκτόπρωρον τοῦ πρώτου ἀτμοπλοίου «Καρτερίας»
τοῦ Ἀστιγγοῦ.

ὁ δὲ κ. Ἐλευθ. Στ. Μπουντούρης ἐξ Ὑδρας ἀποστέλλει ὁμοίωτον τοῦ σκελετοῦ τῆς *Παράλου* εἰς μέγεθος μικρᾶς λέμβου ἐξεργασμένον.

Ἐν τοῖς ναυτικοῖς ἀξία προσοχῆς εἶνε διάφορα τηλεσκόπια τῆς θαλάσσης, ἀνήγοντα εἰς ἐπιφανεῖς ναυτικούς. Εὐρίσκομεν ἐν αὐτοῖς δύο τοῦ ναυάρχου Μιαούλη, ἕτερα δύο τοῦ Ἐμ. Τομ-

πάζη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν ἔδω-
ρήθῃ αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Ἀστιγγοῦ, ἐν
μέγιστον τοῦ Γ. Κουντουριώτου
καί, τὸ περιεργότατον, τοῦ Λάμ-
πρου Κατζώνη τὸ παλαιὸν τηλε-
σκόπιον, δι' οὗ κατώπτευε τὰ ἐχθρι-
κὰ πλοῖα.

Δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν
δύο ναυτικὰς σάλπιγγας σταλεί-
σας ἐξ Ὑδρας ὑπὸ τοῦ κ. Ἐλ.
Στ. Μπουντούρη, ὧν ἡ ἑτέρα ἀνή-
κεν εἰς τὸν πλοίαρχον Θεοχάρην
τῆς *Παράλου*. Τὴν *Πάραλον* ἡ
οικογένεια Μπουντούρη προσήνε-
κεν ὅπως μεταβληθῆ εἰς πυρπολι-
κὸν, ἐκυβέρνα δ' αὐτὸ ὁ Θεοχάρης
κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντα,
24 αὐγ. 1824, ὅποτε ἐπυρπόλησε

μεγάλην τουρκικὴν φρεγάδα. Ἐπανελθὼν κατό-
πιν εἰς Ὑδραν ὁ ἀνδρείος πυρπολητὴς ἐδωρήσατο
τοῖς ἰδιοκτῆταις τῆς *Παράλου* εἰς ἀνάμνησιν τὸ
ὁμοίωμα τοῦ σκάφους αὐτῆς, οὐ ἀνωτέρω ἐμνή-
στημεν, τὴν ναυτικὴν σάλπιγγα, *τρομπαμαρίνα*,
δι' ἧς ἔδωκε τὰ τελευταῖα παραγγέλματα, καὶ
τεμάχιον ἐκ τῆς τουρκικῆς σημαίας τῆς πυρπολη-
θείσης φρεγάδος. Ὁ αὐτὸς ἀποστέλλει καὶ σφαι-
ραν τουρκικὴν πεσοῦσαν ἐντὸς τοῦ πλοίου Ἰάσω-
ρος, ἣν τὸ πλήρωμα ἀπεδέχθη μετ' εἰρωνικῶν
κραυγῶν.

Μεταξὺ τῶν κειμηλίων ἀναγράφομεν τὸν δα-
κτύλιον τῶν Φιλικῶν, οὐχὶ τὸσον ἐπὶ πολυτελεῖα
ἐξέχοντα ἀλλ' ἔχοντα τοῦτο τὸ ἰδιάζον ὅτι ὁ
λίθος αὐτοῦ διανοίγεται καὶ ἡ στεφάνη φαίνεται
ἐνδον κοίλη, ἵνα περιλαμβάνῃ ἴσος ὀξὺ δηλητή-
ριον διὰ πᾶσαν ἐνδεχομένην δυσχερῆ περίπτωσιν,
ἐν ἧ θὰ εὐρίσκετο ὁ φέρων αὐτὸ ἑταῖρος.

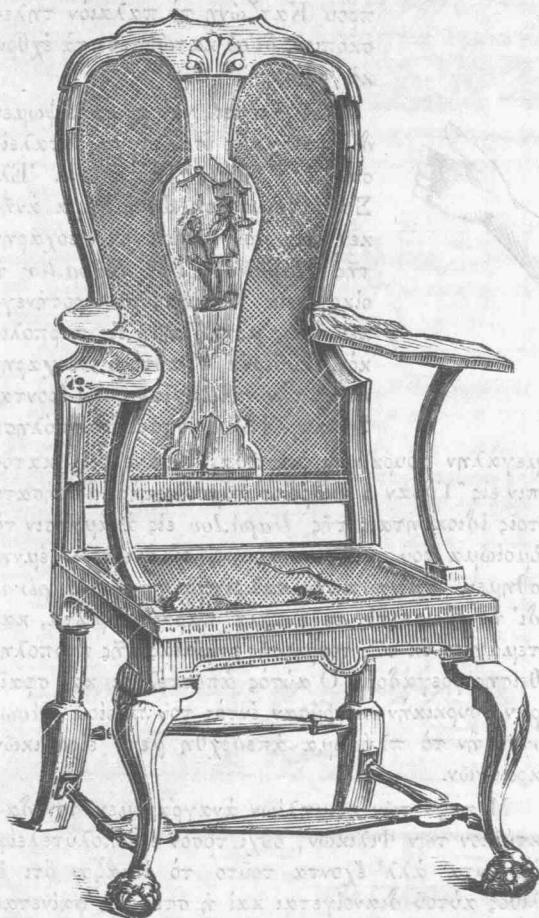
Τὸ Ἀπομαχικὸν ταμεῖον ἐκθέτει μεταξὺ ἄλλων
καὶ τὸ ὀρολόγιον τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου καὶ
τὸ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτη, ἔχομεν δ' ἐτι καὶ
τρίτον ὀρολόγιον, ἐκτιθέμενον ὑπὸ τῆς Κυρίας
Ἄνης Λ. Μίχου, τὸ τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτζου
δωρηθὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου. Ἡ αὐτὴ
ἐκθέτει καὶ τὸν δακτύλιον τοῦ Ἀνδρούτζου καὶ
τρεῖς θαυμασίους *ἱμαμέδες* δωρηθέντες αὐτῷ ὑπὸ
τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Ἐχομεν δὲ καὶ δεκάδα ταμ-
βακοθηκῶν, ὧν ἡ τοῦ Λ. Κουντουριώτου περιέχει
ἐτι καὶ ταμβάκον.

Μεταξὺ τῶν ἐγκολπίων ἐξέχει διὰ τὴν λεπτό-
τητα τῆς ἐργασίας καὶ τὴν τέχνην μικρὸν *τετρα-
βάγγελον* ἔργον Ἀθ. Τσιμούρη τοῦ ἀρχιχρυσο-
χοῦ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ.

Πολὺ κατώτερον τὴν ἀξίαν καὶ τὴν τέχνην
ἀλλ' ὑπέρτερον ὑπὸ ἱστορικὴν ἔπῳψιν εἶνε τὸ φι-
λακτὸν (χαϊμαλί) τοῦ στρατάρχου Καραϊσάκη.

Τὰ ἐνδύματα εἶνε μεμετρημένα, διότι βεβαίω-
σθαι εὐκολώτερον τῶν ἄλλων ἀντικειτῆς.

ἢ και χρησιμοποιούνται μεταβαλλόμενα εἰς οἰκονικά καλύμματα κλινῶν και ἀνακλίντρων, ὡς πάντες γνωρίζομεν.

Ἐδρα ἐν ἣ καθήμενος ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης προήδρευε τῶν πρῶχόντων τῆς Ἰδρας.

Βαρυτάτη και θαμβούσα διὰ τῶν πλουσιῶν χρυσῶν κεντημάτων τῆς εἶνε ἡ φέρμελη τοῦ Μάρκου Μπότζαρη. Ὁραῖον τὸ ἐξ ἐρυθροῦ βελούδου χρυσοπάρυφον φόρεμα ἀνήκον ἄλλοτε εἰς μίαν τῶν γυναικῶν τοῦ Κιαμήλμπεη και συλληθὲν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπόλεως, περιεργότατος δὲ ὁ σκούφος τοῦ ὑδραίου ναυτικοῦ Λ. Θεοδωράκη, ὅστις εἶνε πᾶν ἄλλο ἢ ὅ,τι ἐνοοῦμεν κοινῶς διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ σκούφου. Ἀδύνατον νὰ μὴ αἰσθανθῆ τις ῥίγος συγκινήσεως παρερχόμενος πρὸ τῶν γυναικείων ἐκειῶν στολῶν, αἵτινες ἐστάλησαν ἐκ Μεσολογγίου. Δὲν εἶνε περίχρυσσι, δὲν εἶνε πολυτελεῖς, ἀλλ' εἰνέ τι πλεόν, εἶνε αὐταὶ ἐκεῖναι, ἃς ἔφερον κόραι μεσολογγίτισσαι συνηξελοῦσαι μετὰ τῆς ἠρωϊκῆς φρουρᾶς κατὰ τὴν νύκτα τῆς 10 ἀπριλίου 1826. Ἄξιον δὲ ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε ὅτι μία ἐξ αὐτῶν, γραῖα ἡδὴ ὅπως ἡ συμπολίτις αὐτῆς ἐκεῖνη, ἦν ὁ κ. Παλαμάς ἐξύμνησε, παρέδωκεν αὐτῇ ἡ ἴδια μετὰ δακρῶν τὸ φίλτατον ἐνδύμα τῆς νεότητός της, παραγγέλλουσα μόνον νὰ τῇ ἐπιστραφῇ ἀσφαλῶς, διότι

ἔχει παραγγείλει εἰς τὰ τέκνα της, ὅπως ἡ Γραγιά:

Τώρα σὺν ἔρβ' ἡ ὥρα μου και φύγω και πεθάνω
Ἐσεῖς νὰ τ' ἀπιθώσετε ἔς τὴν κάσα μου ἐπάνω.
Παιδιά μου, δὲ ἴμου φαίνεται κακὸς ὁ χάρος τόσῳ
Ἐὰ συλλογιέμαι πῶς ἐκεῖ μαζί μ' αὐτὰ θὰ λυώσω.

Νομισματόσημα, μετάλλια, και σφραγίδες ἐκτίθενται πλείστα. Πλουσιωτάτη δὲ εἶνε ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Π. Λάμπρου περιλαμβάνουσα ὑπὲρ τὰς 70 σφραγίδας δημοσίας, ὧν τινες ἐδημοσιεύθησαν ἄλλοτε ἐν τῇ Ἐστία. Ἡ ἀπαριθμισις αὐτῶν θ' ἀπῆτει χῶρον και χρόνον πολὺν, ὅθεν περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὴν μνεῖαν τῆς σφραγίδος τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου, τῆς τοῦ Γ. Κουντουριώτου, τῆς τοῦ Κυβερνήτου, τῆς τοῦ ἀρματωλοῦ Κοπέλλου, τῆς τοῦ ἀρμοστοῦ Κρήτης Ε. Τομπάζη κλπ. Ἐκ τῶν μεταλλίων ἀριθμοῦμεν 1) τὸ κοπὲν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Μ. Μπότζαρη 2) τὸ τοῦ Μεσολογγίου 3) τὸ τοῦ Μιαούλη 4) τὸ τοῦ στρατηγοῦ Μαιζῶνος 5) τὸ τοῦ Πετρόμπεη 6) τὸ τοῦ Γερμανοῦ Πατρῶν κλπ. Συμπληροῦμεν τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ τμήματος διὰ τῶν δύο ἐδρῶν, ὧν ἡ μὲν εἶνε ἐκεῖνη, ἐφ' ἣς καθήμενος ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης προήδρευε τῆς Δημογεροντίας ἐν Ἰδρα, ἡ δ' ἑτέρα φέρει ἐπὶ τοῦ ἐρεισινώτου τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν δηλοῦσαν τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν της :

ΠΡΩΤΟΣ ΘΡΟΝΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΟΠΟΙΟΥ ΕΚΑΘΗ
ΣΕ ΚΑΤΑ ΠΡΩΤΟΝ Ο ΦΘΑΣΑΣ ΕΝ ΝΑΥ
ΠΑΙΩ Η Α. Ε. Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΗΣ Ε
ΛΛΑΔΟΣ Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΕΝ ΜΗΝΙ
ΙΑΝΝΟΥΑΡΙΩ ΤΗ 8 ΕΝ ΕΤΕΙ 1828 Ε. Π.

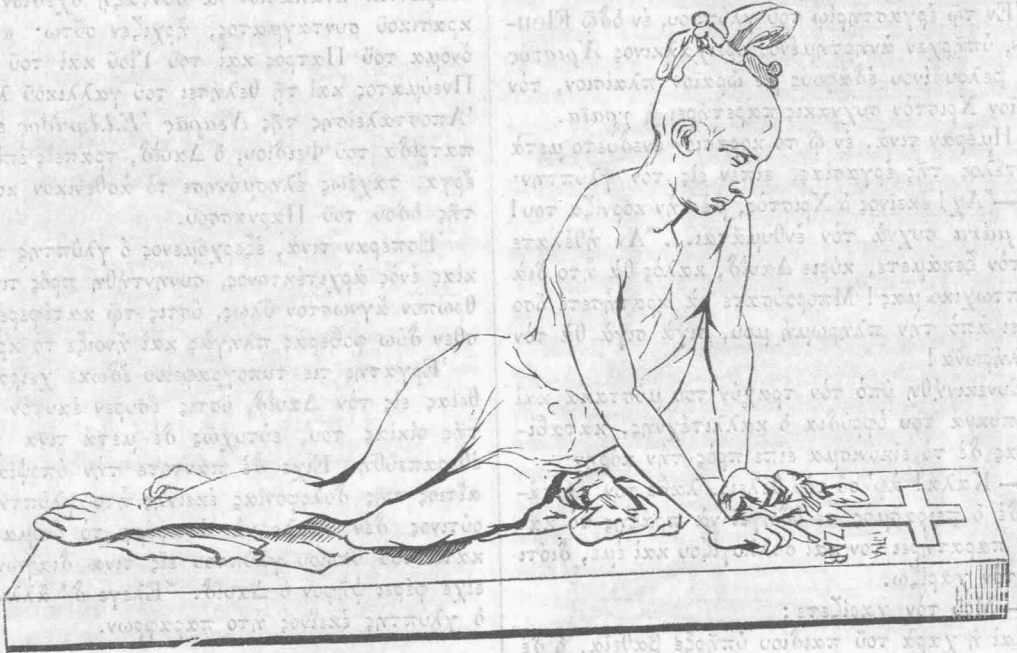

Ἐδρα ἐν ἣ ἐκάθησεν ὁ Καποδίστριας ἀποθιθασθεῖς εἰς Ναύπλιον.

Τὴν ἔδραν ταύτην προσήνεγκεν ὁ ἰατρός τοῦ ἐν Ναυπλίῳ νοσοκομείου Στεφανίτης εἰς τὸν Καποδίστριαν, ὅτε οὗτος ἅμα τῇ ἀφίξει του ἐπισκέφθη τὸ νοσοκομεῖον. Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ὁ ἑπτανήσιος ἰατρός ἐπέγραψεν εἰς ἀνάμνησιν τὴν ἄνω ἐπιγραφὴν ἐπὶ τῆς ἔδρας καὶ ἐφύλαξεν αὐτὴν ἐπιμελῶς. Τῶν δύο τούτων ἐδρῶν διὰ

τὸ περίεργον τοῦ σχήματος ἀπεικονίσματα δημοσιεύομεν χάριν ἐκείνων, ὅσοι δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ ἴδωσιν αὐτὰ ἐν πρωτοτύπῳ.

Μὴ λησμονήσωμεν ἐν τέλει τὸ μέγα ἐπιπλόν ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς χαρτοθήκη εἰς τὸν Κυβερνήτην, καὶ τὸ κιβώτιον τῶν ἐγγράφων τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

Τὸ ὄρατον καλλιτέχνημα, οὗτινος ἀπεικόνισμα παραθέτομεν ἄνωτέρω, εἶνε ἔργον τοῦ ἐξόχου Γάλλου ἀγαματοποιοῦ καὶ φιλέλληνος Δαυὶδ δ' Ἀνζέρ, παριστὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα γονυπετὴ ὑπὸ μορφὴν νεάνιδος κρατοῦσαν ἐν τῇ δεξιᾷ στέφανον καὶ δεξιόχρυσον τὴν ἐπὶ τοῦ μνημείου ἐπιγραφὴν Μάρκος Μπότσαρης. Ἐστῆθη δὲ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἐν Μεσολογίῳ εὐρισκομένου τάφου τοῦ Σουλιάτου ἥρωος κατὰ τὸ 1836 ἢ 1837. Ὅτε ὅμως, κατὰ τὸ ἔτος 1852, ἐξορισθεὶς ὁ Δαυὶδ τῆς Γαλλίας ὑπὸ Ναπολέοντος τοῦ Γ', διῆλθε τοῦ Μεσολογίου μετὰ τῆς θυγατρὸς του, εὐρῶν τὸ ἀγαλμὰ τοῦ ἡρωομαρτυρηθέντος, ἔλαυσε διὰ τὴν τοιαύτην κατάστασίν του. Τὴν ἐκ τούτου δὲ προσαπτομένη μορφήν εἰς τὸ ἔθνος συνασθανθεῖσα ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔλαβε τὸ ἀγαλμα κατὰ τὸ 1860 περίπου καὶ ἀπέστειλεν εἰς Γαλλίαν, ἔνθα διασκευασθὲν ἐπεστράφη εἰς Ἀθήνας, καὶ ἤδη ὑπάρχει ἐν τῇ ἐκθέσει, πολύτιμον καὶ τοῦτο κόσμημα αὐτῆς.

Περὶ τοῦ ὄρατου ἔργου τούτου ἔδημοσιεῦθη ἄλλοτε ἐν τῇ «Ἐστία», (Τόμος Ι', σελ. 714) συγγραφεὺς Ἰουλίου Κλαρετῆ, περιγράφων τὴν ἱστορίαν τῆς συλλήψεως τοῦ καλλιτεχνήματος καὶ τὴν θλιθεράν τύχην τῆς ἐκ κόρης, ἣτις ἐχρησίμευεν ὡς πρότυπον τῷ καλλιτέχνῃ πρὸς ἀπεικόνισιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ μνημείου αὐτοῦ. Τὴν διήγησιν ταύτην, πλήρη περιπαθείας καὶ τρυφερότητος, ἐκρίναμεν καλὸν ἀντὶ παντός ἄλλου νὰ ἀναδημοσιεύσωμεν ἐνταῦθα, πεποιθότες ὅτι λίαν εὐχάριστον ἀνάγνωσμα παρέχομεν τοῖς συνδρομηταῖς τῆς «Ἐστίας».

Τὸ ὄνειρον τοῦ Δαυὶδ ἦτο νὰ ἰδρῦσθαι μνημεῖον εἰς τὸν Βότσαρην, διότι τότε οἱ Ἕλληνες θνήσκον

τες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως τῶν ἐξήπτων καὶ ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας καὶ ἄνδρας στρατιωτικούς. Ἡμέραν τινα ὁ Δαυὶδ περιεφέρετο μόνος του ἐν τινι κοιμητηρίῳ, διέκρινε δὲ νεαράν τινα κόρην, παιδίον ἔτι, ἣτις γονατισμένη οὕσα πρό τινος τάφου ἐσυλλάβισε τὴν ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν διὰ τοῦ δακτύλου ἀκολουθοῦσα τὴν σειρὰν τῶν γραμμάτων. Ἦτο συγινητικὸν ἅμα δὲ καὶ ἀπλούστατον τὸ πρᾶγμα· ἡ ζωὴ μετὰ κόπου κατεγίνετο εἰς τὸ νὰ ἀναγνώσῃ τοῦ θανάτου τὸ μυστήριον.

— Εὗρον τὴν σύνθεσιν τοῦ καλλιτεχνήματός μου, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ γλύπτης.

Ἐμελλεν ἀκόμη νὰ εὕρῃ τὸ ὑπόδειγμα.

Ἐν ᾧ ποτὲ ἐπορεύετο νὰ γευματίσῃ ὁ Δαυὶδ μετὰ τοῦ Βικτωρος Οὐγγῶ εἰς τὸ πανδοχεῖον τῆς γραιίας Σαγέ, συνήντησεν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ὄρουσ Παρονασοῦ, παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ ἑφημερίου, εἰς ἣν ἔπειτα κατόκησεν ὁ Sainte-Beuve, νεᾶν δεκαεσσάρων ἐτῶν, περιβεβλημένην ἑάκη, ἰσχνὴν, ἀλλὰ θελκτικωτάτην. Ὁ Δαυὶδ ἔστη πρό αὐτῆς· τὴν παρατηρεῖ, τὴν ἐρωτᾷ καὶ λαμβάνει σημειώσιν τοῦ ὀνόματός της καὶ τῆς κατοικίας της.